

ZPRAVODAJ

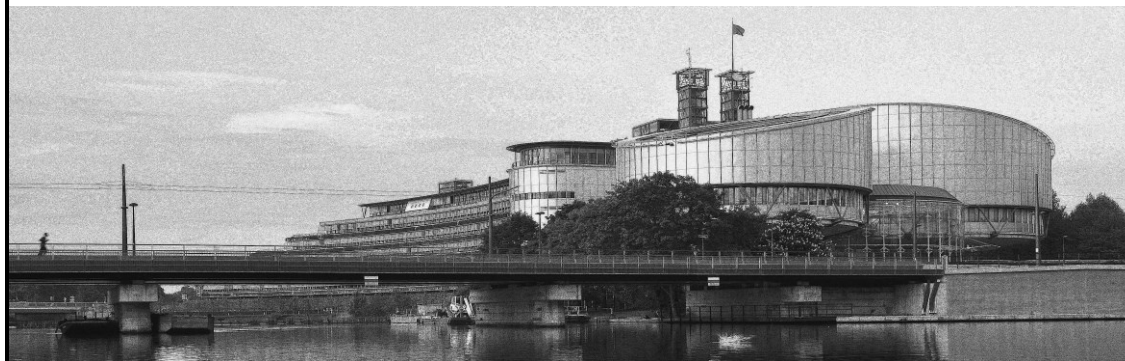
KANCELÁŘE VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE
pro zastupování České republiky před
EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Ročník 2 / Číslo 4
Prosinec 2014

Připravován ve spolupráci
s analytickými útvary
Ústavního soudu,
Nejvyššího správního
soudu a Kanceláře
veřejného ochránce práv a
zahraničním oddělením
Nejvyššího soudu.

Přináší ve formě anotací
informace o aktuální
judikatuře ESLP vydané
proti ČR i ostatním
státům Rady Evropy.

Vychází čtvrtletně
v elektronické formě
([archiv zde](#)).

„S celou Úmluvou je neoddělitelně spjata hledání spravedlivé rovnováhy mezi obecnými zájmy společnosti a požadavky na ochranu základních práv jednotlivce.“

(*Soering proti Spojenému království*, č. 14038/88, rozsudek pléna ze dne 7. července 1989, § 89).

SLOVO ÚVODEM

Hledání spravedlivé rovnováhy, zmíněné v našem úvodním citátu vlevo, vskutku patří mezi jeden z podstatných rysů systému Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“). Většinu lidských práv – kromě těch absolutních, jako je třeba zákaz mučení, nelidského a ponižujícího zacházení zakotvený v článku 3, jemuž je několik judikátů tohoto čísla Zpravodaje také věnováno – lze omezit za předpokladu, že zásah sleduje legitimní cíl ve veřejném zájmu a je tomuto cíli přiměřený.

Jak dokládá jedna z anotovaných kauz, týkající se zahalování tváře, které praktikují některé muslimské ženy, neprobíhá ono hledání nutně jen při rozhodování v jednotlivých případech, tedy při aplikaci práva, ale také ve stádiu tvorby příslušné právní úpravy. Někdy je jistě účel předpisu zřejmý nebo ho lze snadno dovodit, jindy je zjišťování toho pravého a relevantního cíle poměrně složitou operací. Přijímané předpisy by tudíž měly být náležitě odůvodněny se zřetelem k tomu, jaké cíle zásahu do jinak svobodného výkonu základních práv a svobod Úmluva připouští.

Toto číslo Zpravodaje by za odlišných okolností zřejmě obsahovalo též anotaci mediálně probírané kauzy *Michaláková proti Norsku* (stížnost č. 73581/13), rozhodnuté v srpnu 2014. Neobsahuje ji, protože výbor tří soudců Evropského soudu pro lidská práva („Soud“) tuto stížnost matky na odebrání dvou nezletilých synů z její péče odmítl pouze s tím, že v rozsahu, v němž vznesené námitky spadají do jeho pravomoci, z předložených dokumentů nedovodil známky porušení práv a svobod stanovených Úmluvou. Nebylo tedy předtím potřebné ani stížnost zaslat ke stanovisku žalované vládě, ani vyzvat k možné intervenci vládu České republiky, jejímiž jsou stěžovatelé občany.

Jakou má ale zmínka o této konkrétní věci, o níž počátkem prosince 2014 [jednalo](#) dokonce plénum naší Poslanecké sněmovny, spojitost s hledáním spravedlivé rovnováhy? Inu, Soud mohl nabýt dojmu, že v rozhodnutích norských soudů byla zachována tato rovnováha mezi na jedné straně zájmem matky a dětí na společném rodinném životě a na druhé straně potřebou ochrany dětí, které se ocitly ve stavu ohrožení v důsledku chování rodičů považovaného v místních poměrech za nevhodné, byť nebylo prostředky trestního práva prokázáno. Nikoli nepodstatnou úlohu mohl dále sehrát fakt, že norské soudy věc nejspíše řádně projednaly a matka měla příležitost uplatnit všechny své argumenty ve spravedlivém procesu. Naproti tomu není v možnostech mezinárodního soudu prověřovat veškeré skutečnosti, které vnitrostátní soudy považovaly za zjištěné.

Jakkoli je tato úvaha ryze spekulativní, zvláště při nedostatku objektivních informací nelze vyloučit, že si soudci Soudu učinili na stížnost právě takový názor a že odmítli zastávat roli čtvrté přezkumné instance.

Vše nejlepší do roku 2015 přeje

JUDr. Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

KONTAKT

Kancelář vládního zmocněnce pro
zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
e-mail: kvz@msp.justice.cz
web: www.justice.cz

Obsah

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI ČESKÉ REPUBLICĚ 3

Regulace nájemních vztahů 3

Rozsudek ze dne 3. července 2014 ve věci č. 37926/05 – R & L, s. r. o., a ostatní proti České republice 3

Rodinné právo 5

Rozsudek ze dne 17. července 2014 ve věci č. 19315/11 – T. proti České republice 5

Rozsudek ze dne 4. září 2014 ve věci č. 1071/12 – Drenk proti České republice 6

Spravedlivý proces 7

Rozhodnutí ze dne 9. září 2014 ve věci č. 37869/14 – Hladký proti České republice 7

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI JINÝM STÁTŮM NEŽ ČESKÉ REPUBLICĚ 9

Boj s terorismem 9

Rozsudek ze dne 24. července 2014 ve věci č. 28761/11 – Al Nashiri proti Polsku 9

Rozsudek ze dne 4. září 2014 ve věci č. 140/10 – Trabelsi proti Belgii 11

Cizinecké právo 12

Rozsudek ze dne 10. července 2014 ve věci č. 2260/10 – Tanda-Muzinga proti Francii 12

Činnost policie 13

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 74448/12 – Bljakaj a ostatní proti Chorvatsku 13

Náboženství 14

Rozsudek ze dne 1. července 2014 ve věci č. 43835/11 – S. A. S. proti Francii 14

Ochrana duševně nemocných 16

Rozsudek ze dne 17. července 2014 ve věci č. 47848/08 – Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku 16

Rozsudek ze dne 18. září 2014 ve věci č. 13006/13 – Ivinović proti Chorvatsku 19

Regulace nájemních vztahů 20

Rozsudek ze dne 10. července 2014 ve věci č. 12027/10 – Statileo proti Chorvatsku 20

Rodinné právo 21

Rozsudek ze dne 15. července 2014 ve věci č. 2641/06 – Tsvetelin Petkov proti Bulharsku 21

Rozsudek ze dne 22. července 2014 ve věci č. 3592/08 – Rouiller proti Švýcarsku 22

Svoboda projevu 23

Rozsudek ze dne 10. července 2014 ve věci č. 48311/10 – Axel Springer AG proti Německu (č. 2) 23

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 42461/13 – Karácsony a ostatní proti Maďarsku 24

Školství 26

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 21163/11 – Mansur Yalçın a ostatní proti Turecku 26

Úroky z prodlení 27

Rozsudek ze dne 25. září 2014 ve věci č. 570/11 a 737/11 – Viaropoulou a ostatní proti Řecku 27

Vojenské operace v zahraničí 27

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 29750/09 – Hassan proti Spojenému království 27

Změna pohlaví 29

Rozsudek ze dne 16. července 2014 ve věci č. 37359/09 – Hämäläinen proti Finsku 29

Životní prostředí 30

Rozsudek ze dne 4. září 2014 ve věci č. 42488/02 – Dzemyuk proti Ukrajině 30

V PŘÍŠTÍM ČÍSLE ... 32

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským zákonem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI ČESKÉ REPUBLICE

REGULACE NÁJEMNÍCH VZTAHŮ

Rozsudek ze dne 3. července 2014 ve věci č. 37926/05 – R & L, s. r. o., a ostatní proti České republice

Senát bývalé páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že regulací nájemného bez právního základu v letech 2002 až 2006 došlo k porušení práva stěžovatelů na ochranu majetku ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1. Zbývající námitky stěžovatelů Soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost. Většinou šesti hlasů proti jednomu rozhodl, že otázka přiznání spravedlivého zadostiučinění není dosud připravena k posouzení.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelé se v minulosti stali na základě restitučních předpisů, darování, dědění či případně koupí vlastníky bytových domů, v nichž se na některé z bytů vztahovala vyhláška Ministerstva financí č. 176/1993 Sb., o nájemném z bytu a úhradě za plnění poskytovaná s užíváním bytu, jíž bylo regulováno nájemné.

Ústavní soud nálezem sp. zn. Pl. ÚS 3/2000 ze dne 21. června 2000 (č. 231/2000 Sb.) rozhodl o jejím zrušení pro rozpor takto pojaté regulace nájemného s článkem 11 Listiny a článkem 1 Protokolu č. 1, a to s účinností k 31. prosinci 2001, aby měl zákonodárce dostatek času na vypracování a přijetí nové právní úpravy. V průběhu roku 2002 vydalo Ministerstvo financí a vláda postupně tři právní předpisy, které byly svým obsahem srovnatelné se zrušenou vyhláškou, s cílem vyplnit mezeru v právní úpravě vzniklou v důsledku uvedeného nálezu. Všechny tyto předpisy byly následně zrušeny, většinou Ústavním soudem.

Vzhledem k tomu, že v důsledku chybějících pravidel deregulace zůstávalo nájemné prakticky na stále stejné, z hlediska práv pronajímatelů nevyhovující úrovni, začal Ústavní soud rozhodovat v tom smyslu, že soudy jsou povinny reagovat na přetrvávající protiústavní situaci a poskytovat porušovanému právu pronajímatelů ochranu i při nedostatku předpisů vydaných zákonodárcem.

K pozvolné deregulaci nájemného bylo přistoupeno až s nabytím účinnosti zákona č. 107/2006 Sb., o jednostranném zvyšování nájemného z bytů, který počínaje 1. lednem 2007 umožnil, aby pronajímatelé každoročně jednostranně zvyšovali vybírané nájemné podléhající regulaci. Dle zvolené metodiky mělo být dosaženo přibližně úrovně tržního nájemného v roce 2010, ve větších městech pak v roce 2012.

Ústavní soud ve svém stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 27/09 (č. 136/2009 Sb.) rozhodl, že žaloby pronajímatelů na náhradu škody po státu, jež měla vzniknout v důsledku dlouhodobé protiústavní nečinnosti Par-

lamentu, jsou obecné soudy povinny posoudit z hlediska práva na náhradu za nucené omezení vlastnického práva podle čl. 11 odst. 4 Listiny, přičemž se podpůrně uplatní úprava odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci.

V návaznosti na nález Ústavního soudu, jímž došlo ke zrušení vyhlášky č. 176/1993 Sb., a při nečinnosti vlády a Parlamentu, které včas nepřijaly právní úpravu zavádějící postupnou deregulaci nájemného, se stěžovatelé neúspěšně domáhali nápravy před vnitrostátními soudy, a to buď žalobami na zvýšení nájemného podanými proti nájemcům (*Šumbera a Heldenburgovi*), nebo žalobami na náhradu škody proti státu (*R & L, s. r. o., Čapský, Jeschkeová*). U prvně jmenovaných žalob však soudy rozhodly, že nájemné nelze zvýšit se zpětnou účinností, nýbrž toliko *pro futuro* ode dne podání žaloby. Pokud stěžovatelé zvolili cestu podání žaloby na náhradu škody proti státu, byli buď poučeni o tom, že tato má toliko podpůrnou povahu, a její úspěšné uplatnění je tedy podmíněno předchozím neúspěchem žaloby na určení výše nájemného proti nájemcům, nebo soudy jejich žaloby po věcném přezkoumání zamítaly s odůvodněním, že pokud nebyla v Parlamentu nalezena shoda pro přijetí deregulační úpravy, nelze tuto skutečnost označit za „nesprávný úřední postup“ ve smyslu zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K rozsahu projednávané věci

Soud považoval na úvod za nezbytné vymezit období, k němuž se vztahují námitky stěžovatelů. Ze samotných stížností učinil závěr, že relevantní je období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2006. Dále tedy nezkoumal ani období předcházející tomuto časovému úseku, ani období po něm následující.

b) K přijatelnosti stížností

Vláda uplatnila řadu námitek vůči přijatelnosti stížností.

• Nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy

Vláda předně poukázala na skutečnost, že stěžovatelé měli na vnitrostátní úrovni k dispozici jak prostředky nápravy preventivní (žaloba proti nájemcům na zvýšení nájemného a návrh na zrušení některých ustanovení občanského zákoníku), tak kompenzační povahy (žaloba na náhradu škody proti státu), jejichž vyčerpáním bylo možné dospět až k Ústavnímu soudu, před nímž skýtalo řízení přiměřené vyhlídky na úspěch.

Soud s odkazem na věci *Vomočil a Art 38, a. s., proti České republice* (č. 38817/04 a 1458/07, rozhodnutí ze dne 5. března 2013) shledal, že v rozhodné době se

vnitrostátní judikatura týkající se prostředků nápravy teprve vyvíjela, v důsledku čehož se stěžovatelé nacházeli ve stavu nejistoty, jaké řízení by vlastně měli zahájit. Všichni stěžovatelé však využili alespoň jeden z prostředků nápravy, jichž se dovolávala vláda, a své nároky uplatnili též prostřednictvím ústavní stížnosti, přičemž o těchto řízeních nelze říci, že by byly zcela bez vyhlídek na úspěch.

Soud dále připomněl, že po stěžovateli, který vyčerpал prostředek nápravy, jenž je zjevně účinný a dostatečný, nelze požadovat, aby se pokusil uplatnit také jiné prostředky, které jsou sice dostupné, ale pravděpodobně by nebyly úspěšnější (např. *McFarlane proti Irsku*, č. 31333/06, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2010, § 107). Dle názoru Soudu tedy stěžovatelé nebyli za dané situace povinni vyčerpät alternativní prostředky nápravy, neboť tyto prostředky lepší vyhlídky na úspěch nepřinášely.

Soud proto odmítl argument vlády, že stěžovatelé měli zahájit řízení proti státu s cílem domoci se náhrady za nucené omezení vlastnického práva dle čl. 11 odst. 4 Listiny, neboť by nebylo spravedlivé vyžadovat vyčerpání prostředku nápravy, který byl dovozen judikaturou, aniž byla jednotlivcům poskytnuta přiměřená doba k tomu, aby se s touto judikaturou seznámili (*Broca a Texier-Micault proti Francii*, č. 27928/02 a 31694/02, rozsudek ze dne 21. října 2003, § 20). Za přiměřenou by přitom Soud považoval alespoň dobu šesti měsíců. V daném případě by však uplatnění žaloby nebylo účinným prostředkem nápravy, neboť nárok, kterého se stěžovatelé domáhali, by byl tou dobou již promlčen.

• *Nedodržení šestiměsíční lhůty k podání stížnosti*

Soud se naopak ztotožnil s námitkou vlády, že stížnost F. Šumbery je opožděná, a to v rozsahu, v němž stěžovatel podáním ze dne 26. listopadu 2012 rozšířil předmět řízení na všechny byty nacházející se v jednom z jeho domů, přestože původně zmiňoval pouze jeden z těchto bytů, ohledně něhož bylo také vedeno řízení před vnitrostátními soudy.

• *Absence podstatné újmy*

Vláda dále tvrdila, že částka necelých 15 tis. Kč, jíž se F. Šumbera domáhal, není s to naplnit další z podmínek přijatelnosti, konkrétně vznik „podstatné újmy“. Přestože Soud uznal, že tato částka není sama o sobě vysoká, přihlédl k obecné rovině projednávané věci a k tomu, že stěžovatel byl zasažen jako vlastník řady nájemních domů, a jedná se pro něho tedy o důležitou a zásadní otázku. Ve světle předestřených úvah Soud námitku vlády zamítl.

• *Zneužití práva na podání stížnosti*

Vláda konečně navrhla Soudu odmítnout stížnost manželů Heldenburgových pro zneužití práva na podání stížnosti, neboť stěžovatelé neinformovali Soud o skutečnosti, že podali žalobu proti státu na náhradu škody. Soud připomněl, že neúplné, a tudíž zavádějící,

informace mohou znamenat zneužití práva podat stížnost, a to zejména pokud se tyto informace týkají samotného jádra věci a neuvedení těchto informací není dostatečně vysvětleno (*Hadrabová a ostatní proti České republice*, č. 42165/02 a 466/03, rozhodnutí ze dne 25. září 2007). V daném případě však Soud nezjistil na straně stěžovatelů úmysl předložit zavádějící informace. Námitku vlády tedy zamítl.

c) *K odůvodněnosti stížnosti*

Soud se napřed zabýval tvrzeným porušením vlastnického práva stěžovatelů a následně také ostatními jejich stížnostními námitkami.

• *K torzenému porušení článku 1 Protokolu č. 1*

Stěžovatelé zejména tvrdili, že došlo k porušení jejich majetkových práv tím, že jim systém regulace nájemného neumožňoval vybírat nájemné ve výši pokrývající náklady na opravy, rekonstrukce a údržbu dotčených bytů ani dosáhnout přiměřeného zisku, a to za současného podstatného omezení možnosti ukončit dosavadní nájemní smlouvy.

Soud v prvé řadě analyzoval, zda vůbec došlo k zásahu do majetkových práv stěžovatelů. V tomto ohledu shledal, že poukaz na skutečnost, že nemohli stěžovatelé ukončit nájemní smlouvy, je toliko podpurným argumentem ve vztahu k hlavní námitce, která směřuje k výši nájemného, jehož maximální přípustná výše byla stanovena právními předpisy. Tvrzený zásah tak vychází právě z těchto předpisů, přičemž je dle názoru Soudu nerozhodné, zda byly přijaty před vstupem Úmluvy v platnost pro daný stát, neboť vyvolávaly účinky i poté.

Soud nepřisvědčil námitce vlády, že nemohlo dojít k zásahu do majetkových práv za situace, kdy stěžovatelé zcela dobrovolně vstoupili do již existujících nájemních vztahů s vědomím platné právní úpravy, čímž se *de facto* vzdali svého práva na pokojné užívání majetku. Soud podotkl, že vzdání se práva nutně předpokládá možnost jeho výkonu. Je tedy z hlediska existence zásahu nerozhodné, zda měli stěžovatelé na výběr, zda se stanou vlastníky domů, či nikoliv, ale to, zda mohli rozhodnout o užívání tohoto majetku poté, co se stali jeho vlastníky (*Radovici a Stănescu proti Rumunsku*, č. 68479/01 a 71352/01, § 74). Ochrana poskytovaná Úmluvou totiž nezávisí na tom, jak svá práva pronajímatele stěžovatelé nabyli (*Edwards proti Maltě*, č. 17647/04, rozsudek ze dne 24. října 2006). Nadto Soud zohlednil skutečnost, že stěžovatelé brojí proti právní situaci po roce 2000, kdy Ústavní soud prohlásil příslušnou právní úpravu za neústavní, čímž založil legitimní očekávání stěžovatelů, že jejich postavení bude v dohledné době řešeno zákonodárcem.

Soud tedy rozhodl, že úprava regulace nájemného v daném případě představovala zásah do práva pronajímatelů na užívání majetku, který lze podřadit pod „úpravu užívání majetku“ ve smyslu druhého odstavce článku 1 Protokolu č. 1. Aby byl takový zásah

v souladu s Úmluvou, musí být zákonný, v obecném zájmu a přiměřený, tj. zachovávat spravedlivou rovnováhu mezi veřejným zájmem společnosti a požadavky ochrany základních práv jednotlivce.

V dalším kroku se Soud zaměřil na zkoumání prvního aspektu, tedy zákonnosti zásahu. Z jeho judikatury přitom vyplývá, že pokud ústavní soud rozhodne o protiústavnosti určitého právního předpisu, má to důsledky rovněž pro zákonnost zásahu podle Úmluvy (např. *Kurić a ostatní proti Slovinsku*, č. 26828/06, rozsudek velkého senátu ze dne 12. března 2013, § 347–349). V tomto ohledu Soud poznamenal, že Ústavní soud rozhodl o protiústavnosti českého systému regulace nájemného již dne 21. června 2000, avšak zachoval jej v účinnosti až do 31. prosince 2001. Přestože tedy poskytl vládě a Parlamentu lhůtu osmnácti měsíců k přijetí ústavně konformní úpravy, této možnosti využito nebylo. Namísto toho Ministerstvo financí a vláda opakovaně přijaly prakticky stejnou právní úpravu, čímž v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy nerespektovaly vykonatelné rozhodnutí Ústavního soudu. Na to reagovala judikatura Ústavního soudu nálezem ze dne 28. února 2006, v němž Ústavní soud vyslovil, že dlouhodobá nečinnost Parlamentu je protiústavní. Tento stav trvající více než čtyři roky skončil až s přijetím nového právního předpisu zavádějícího s účinností od 1. ledna 2007 postupnou deregulaci nájemného.

Dle mínění Soudu výše popsané jednání, které zahrnuje úmyslné nedodržování vykonatelného rozhodnutí nejvyšší soudní instance, podkopává věrohodnost a autoritu soudní moci a ohrožuje její efektivitu, což jsou vlastnosti, které vyplývají z klíčových zásad, na nichž stojí Úmluva, včetně zásady právního státu. Tato situace má tedy přímý dopad na zákonnost zásahu v projednávané věci. Co se týče konce období, po které chyběl zákonný podklad vyplňující nastalé „právní vakuum“, Soud dospěl k závěru, že s ohledem na judikaturu Ústavního soudu, který jasně konstatoval, že protiústavní stav trval až do okamžiku, od něhož mohli pronajímatelé jednostranně zvyšovat nájemné, tento stav existoval do 31. prosince 2006.

Vzhledem k tomu, že zásah do majetkových práv stěžovatelů neměl v rozhodném období právní základ, nebylo třeba, aby se Soud dále zabýval otázkou, zda zásah sledoval legitimní cíl ve veřejném zájmu a zda byl přiměřený. K porušení článku 1 Protokolu č. 1 tedy došlo s ohledem na nesplnění kritéria zákonnosti.

• *K torzenému porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 1 Protokolu č. 1*

Stěžovatelé dále namítali, že byli diskriminováni v porovnání s vlastníky bytů, které nepodléhaly regulaci nájemného. Soud sice souhlasil s tím, že pro účely posouzení rozdílného zacházení lze obě kategorie vlastníků považovat za srovnatelné a že s nimi bylo zacházeno odlišně, nicméně přisvědčil názoru vlády, že pokud stěžovatelé nájemní domy nabyli dobrovol-

ně a se znalostí toho, že některé z bytů podléhají regulaci nájemného, znamená to, že se do odlišného postavení v porovnání s jinými vlastníky uvedli vědomě. Soud tak prohlásil tuto námitku stěžovatelů za zjevně neopodstatněnou.

• *K ostatním namítaným porušením Úmluvy*

Námitku stěžovatelů na poli článku 13 Úmluvy, který zaručuje právo na účinný prostředek nápravy, Soud prohlásil za zjevně neopodstatněnou s odkazem na výše citované rozhodnutí ve věci *Vomočil a Art 38, a.s. proti České republice* (cit. výše), v němž konstatoval, že vlastníci mají přístup k různým řízením, včetně řízení o ústavní stížnosti, která nabízejí přiměřené vyhlídky na úspěch.

Za zjevně neopodstatněnou Soud prohlásil též námitku stěžovatelů, že bylo porušeno jejich právo na spravedlivý proces zaručené článkem 6 Úmluvy.

RODINNÉ PRÁVO

Rozsudek ze dne 17. července 2014 ve věci č. 19315/11 – T. proti České republice

Senát páté sekce Soudu dospěl na základě stížnosti, kterou podal stěžovatel jménem svým a své nezletilé dcery, jednomyslně k závěru, že nepřijetím dostatečných opatření k zajištění rodinných vazeb mezi stěžovatelem došlo k porušení jejich práva na rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

V roce 2003 se stěžovatelovi narodila dcera, která byla po rozvodu rodičů v roce 2006 svěřena do výchovy matky, jež však v prosinci 2007 zemřela. Stěžovatel byl od roku 2005 do sklonku roku 2007 ve výkonu trestu odnětí svobody.

Po smrti matky bylo dítě umístěno do Klokánku. Okresní soud Praha-západ umístění bezprostředně poté předběžným opatřením schválil a v roce 2009 rozsudkem dítě svěřil Klokánku do péče.

Stěžovatel po propuštění z výkonu trestu dceru pravidelně navštěvoval, přičemž dcera se k návštěvám otce stavěla vesměs neutrálně, tedy otce neodmítala. Otec neúspěšně žádal o možnost trávit s ní víkendy a prázdniny, avšak o věci odmítal rozhodnout Klokánek i soud, na který se stěžovatel obrátil. Klokánek tvrdil, že není správním orgánem, a není tudíž povinen vydávat rozhodnutí ve správním řízení. Tento názor zastával Klokánek i poté, co správní soud vyslovil názor opačný. Okresní soud naopak odkazoval na Klokánek, který měl dítě svěřeno do péče a kterému dle soudu výhradně náleželo rozhodnout o návštěvách dítěte u otce.

Vypracované znalecké posudky kriticky hodnotily osobnost otce, pokud jde o jeho výchovné schopnosti; jeho právo na styk s dítětem však soudně omezeno nebylo. Městský úřad v Černošicích, jako orgán sociálně-právní ochrany dětí, zůstal ve vztahu k výzvám

otce na pomoc při rozvíjení jeho vztahu k dceři a povolení návštěv pasivně.

Později, v roce 2011, začala dcera odmítat stěžovatelovy návštěvy. Místní příslušnost byla přenesena na Obvodní soud pro Prahu 7. Ministerstvo práce a sociálních věcí uspořádalo několik případových konferencí za účasti otce a zainteresovaných orgánů ve snaze pozitivně napomoci rozvíjení vztahu mezi dítětem a otcem, které však, stejně jako asistované styky, nevedly ke kýženému výsledku. V případě se začal angažovat i nově místně příslušný Úřad městské části Praha 7, který podal v červnu 2011 obvodnímu soudu návrh na úpravu styku stěžovatele s dcerou, ve kterém současně uvedl, že dítě pobývá již tři a půl roku v Klokánku, což mu neprospívá (jedná se ostatně o zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, jehož péče o dítě by měla být časově velmi omezená).

Ačkoli se vztah dcery k otci stále zhoršoval, stěžovatel odmítal návštěvy omezit. Kritizoval postup pracovníků Klokánku, kteří údajně měli návštěvy negativně ovlivňovat.

Na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí obvodní soud zakázal styk stěžovatele s dítětem, odvolací soud však následně toto rozhodnutí zrušil s tím, že přerušování vztahů mezi stěžovateli by mohlo mít nezvratné důsledky a je třeba napravit změnu v postoji nezletilé k otci, která nastala v roce 2011. V lednu 2012 podal stěžovatel k soudu návrh na komplexní posouzení případu a na úpravu styku s dcerou.

V dubnu 2012 rozhodl orgán sociálně-právní ochrany dětí o svěřením dítěte do pěstounské péče. Nezletilá se přestěhovala k pěstounům. Spis byl v únoru 2013 postoupen Okresnímu soudu v Jihlavě. Dcera otce nadále odmítala. Pěstounka tvrdila, že nezletilá se v souvislosti s nátlakem otce na styk sebepoškozovala. Postoj nezletilé k otci se vyhroutil tak, že Krajský soud v Brně, na rozdíl od soudu prvního stupně, dospěl v červnu 2013 k závěru, že styk je třeba omezit na písemnou formu, a ve věci vydal předběžné opatření. Vzal přitom v úvahu i skutečnost, že otec připustil, že styk s nezletilou není v jejím zájmu.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K umístění dítěte do Klokánku

Soud podotkl, že nezletilá byla do Klokánku umístěna krátce po smrti své matky a nacházela se ve značně zranitelném postavení, stěžovatele tehdy téměř nezna-la. Soudy navíc věc náležitě zhodnotily a vzaly v potaz i znalecké posudky. Naléhavost situace tedy umístění nezletilé do Klokánku plně odůvodňovala a k porušení článku 8 Úmluvy v tomto ohledu nedošlo. S ohledem na rozdílná data podání stížnosti stěžovatelem a jeho dcerou se tato část stížnosti vztahovala toliko ke stěžovateli.

b) K opatřením přijatým za účelem zajištění rodinné vazby mezi stěžovateli

Soud kritizoval přístup vnitrostátních orgánů, které nerozhodly o žádostech stěžovatele o dočasné propuštění dítěte z Klokánku ani o jeho návrzích na úpravu styku s nezletilou. Nedošlo ke komplexnímu posouzení situace nezletilé. Zatímco stěžovatel byl prakticky zbaven možnosti se s dcerou vídat za podmínek, které by umožnily pozitivní rozvoj jejich vztahů, nebyla tato omezení nikdy předmětem soudní kontroly. První rozhodnutí o omezení styku bylo vydáno až v červnu 2013, a to ještě formou předběžného opatření. Pomalý průběh dosud mělo i rozhodování o svěřením do pěstounské péče. Je tedy zřejmé, že soudy ve věci jednaly zejména po roce 2011, když se odmítavé reakce dítěte vystupňovaly, nicméně nevynaložily nezbytnou péči v období, kdy se dcera ještě chtěla s otcem vídat.

Soud dospěl k závěru, že nedostatečná soudní kontrola nad Klokánkem a skutečnost, že se soudy zdráhaly vydat konečné rozhodnutí o právu na styk stěžovatele s dcerou, přispěly rozhodujícím způsobem ke ztrátě jakékoliv možnosti sloučení rodiny v případě stěžovatelů. Došlo tak k porušení článku 8 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 4. září 2014 ve věci č. 1071/12 - Drenk proti České republice

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že v souvislosti s omezením stěžovatelova práva na styk se synem a následným postupem státních orgánů při zajištění tohoto styku nedošlo k porušení práva stěžovatele na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Ostatní námitky týkající se mimo jiné přiměřenosti délky řízení Soud odmítl.

(i) Okolnosti případu

V roce 2004 se stěžovateli narodil syn. Soužití s matkou dítěte se ovšem krátce na to rozpadlo. V prosinci 2005 podala matka návrh na zahájení řízení ve věci péče o nezletilého. Rozsudkem z března 2010 jí byl nezletilý svěřen do péče a stěžovateli bylo přiznáno právo na styk za současného uložení vyživovací povinnosti.

Stěžovatel se proti rozsudku soudu prvního stupně odvolal. Řízení se prodloužilo i přenesením příslušnosti, které se stalo předmětem sporu, z důvodu změny bydliště nezletilého a jeho matky. Stěžovatel se později v téže věci neúspěšně obrátil na Ústavní soud. V průběhu řízení byl styk stěžovatele se synem upraven několika předběžnými opatřeními. Vzhledem ke konfliktům mezi stěžovatelem a matkou dítěte soudy v určitých fázích řízení přistoupily k asistovanému styku ve specializovaném zařízení. Samotný styk stěžovatele se synem však neprobíhal bez problémů, zprávy ze zařízení vypovídaly o občasném nevhodném chování stěžovatele, které u nezletilého vzbuzovalo negativní postoj; k jednomu ze styků se stěžova-

tel dostavil v doprovodu novinářů a s televizním štábem.

Nezletilý začal styk se stěžovatelem postupně odmítat, v dubnu 2011 se u něho projevil zdravotní problém. Dle výsledků lékařských vyšetření kontakt se stěžovatelem narušoval psychickou stabilitu nezletilého a ohrožoval jeho vývoj.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel na poli článku 8 Úmluvy namítal, že soudy omezily jeho právo na styk se synem nadměrně a že soudy ani orgán sociálně-právní ochrany dětí nepřijaly dostatečná opatření, aby výkon stěžovatelova práva na styk umožnily. Na poli článku 6 Úmluvy stěžovatel namítal, že řízení nebylo spravedlivé a trvalo nepřiměřeně dlouho.

a) K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy

Soud dospěl k závěru, že stěžovatel nevyčerpal účinné vnitrostátní prostředky nápravy, jak ukládá čl. 35 odst. 1 Úmluvy. Vláda Soudu předložila informace o vnitrostátní judikatuře týkající se kompenzačního prostředku nápravy v podobě možnosti žádat o odškodnění za nesprávný úřední postup podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, i preventivního prostředku nápravy spočívajícího v podání návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění účinném od 1. července 2009, a to s důrazem na specifický kontext rodičovských sporů o poměry nezletilých dětí.

Soud již dříve v obecné rovině rozhodl, že stěžovatelé, kteří se na něj hodlají obrátit s námitkou nepřiměřené délky řízení před českými soudy, jsou povinni vyčerpat postup podle zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci. Nyní konstatoval, že tento postup představuje účinný prostředek nápravy i ve specifickém případě sporů týkajících se práva na respektování rodinného života. Uvedl, že uvedený postup vyhovuje kritériím přísnějšího testu účinnosti, který je třeba v této oblasti uplatnit, protože v rámci hodnocení významu předmětu řízení pro účastníka lze vzít v úvahu vysokou míru citlivosti sporů o poměry nezletilých dětí.

Návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona o soudech a soudcích ve znění do 30. června 2009 Soud nepovažoval za účinný prostředek nápravy kvůli jeho vazbě na hierarchickou stížnost adresovanou orgánu státní správy soudnictví, jež účinným prostředkem nápravy není. Třebaže od účinnosti změny uvedeného ustanovení uplynula poměrně krátká doba, Soud na základě příkladů vnitrostátních rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé shledal, že se o účinný prostředek nápravy jedná. Podotkl také, že ho měl stěžovatel k dispozici v době, kdy řízení o úpravě styku s jeho synem probíhalo.

Jelikož ale stěžovatel žádný z těchto alternativních prostředků nápravy nevyužil ani přesvědčivě nevyšetřil, proč by měl být povinnosti je vyčerpat zproštěn, Soud námitku nepřiměřené délky řízení odmítl.

b) K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy

Soud v prvé řadě zohlednil, že stěžovatelovo právo na styk s dítětem bylo po celou dobu řízení v zásadě uznáno a upraveno předběžnými opatřeními; v projednávané věci se tedy dle Soudu nejednalo o popření tohoto práva. Stěžovatel zejména namítal, že soudy nevzaly v úvahu znalecký posudek a nevyslechly znalce, přičemž se v rozhodnutí od znaleckého posudku odchýlily. Dle Soudu sice vnitrostátní orgány nepodaly jasné vysvětlení, proč dotčený znalecký posudek nevzaly v úvahu, nicméně uvedly relevantní důvody na podporu svých rozhodnutí ohledně úpravy styku, mezi nimiž vystupovaly konfliktní vztahy mezi rodiči, stěžovatelovo nevhodné chování i to, že si nezletilý na kontakt se stěžovatelem již odvykl. Soud dospěl k závěru, že rozhodnutí o styku byla dostatečně odůvodněna a skutečnost, že si soudy nevyžádaly revizi znaleckého posudku, sama nezakládá porušení procesní části článku 8 Úmluvy. Z těchto důvodů dle Soudu k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo.

Stěžovatel na poli článku 8 Úmluvy rovněž namítal, že mu státní orgány nezajistily účinný styk s dítětem, a to zejména svou nečinností ve vztahu k jeho návrhům na výkon rozhodnutí a k postoji matky, která dle něj styku bránila. Soud však schválil postup vnitrostátních orgánů, které nepřistoupily za účelem realizace stěžovatelova práva na styk se synem k donucujícím opatření vůči matce, když shodně s nimi shledal, že by takový postup nebyl v nejlepším zájmu dítěte, a stěžovatelovu námitku odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

Za zjevně neopodstatněnou Soud označil dále námitku stěžovatele o nedostatečném odůvodnění rozhodnutí o výši výživného.

Konečně námitku, která se týkala úpravy styku stěžovatele se synem předběžnými opatřeními, Soud odmítl pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, konkrétně ústavní stížnosti.

SPRAVEDLIVÝ PROCES

Rozhodnutí ze dne 9. září 2014 ve věci č. 37869/14 – Hladký proti České republice

Soud jednomyslně odmítl jako zjevně neopodstatněnou stížnost týkající se porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy a práva na pokojné užívání majetku podle článku 1 Protokolu č. 1 v souvislosti s tím, že stěžovatel se nedomohl náhrady svého vkladu vloženého do obchodní společnosti.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatel v roce 1991 vložil jako komanditista sumu 30 tis. Kčs do komanditní společnosti. V roce 1997 policie zahájila trestní řízení proti komplementářům společnosti pro zpronevěru, ke kterému se stěžovatel připojil jako poškozený a vznesl nárok na náhradu škody ve výši svého vkladu do společnosti. V roce 2008 bylo trestní stíhání odloženo, neboť sdělení obvinění odporovalo zákonu. V mezidobí došlo k promlčení vytykávané trestné činnosti. V roce 2002 byl na majetek společnosti prohlášen konkurs; konkursní řízení stále probíhá a svou pohledávku do něj přihlásil i stěžovatel. V roce 2011 stěžovatel uplatnil u Ministerstva spravedlnosti nárok na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci, přičemž tvrdil, že v důsledku postupu policejních orgánů v uvedeném trestním řízení byl zbaven možnosti domoci se náhrady částky, kterou mu společnost dluží. Ministerstvo však jeho nárok označilo za předčasný, jelikož stěžovatel uplatnil svou pohledávku vůči společnosti v dosud neskončeném konkursním řízení. Stěžovatel se poté obrátil na soud, který žalobu proti státu v roce 2012 zamítl jako předčasně podanou s ohledem na probíhající konkursní řízení, přičemž dále uvedl, že stěžovatel se mohl náhrady škody domoci i v občanskoprávním řízení proti komplementářům společnosti. V roce 2013 byl tento rozsudek potvrzen odvolacím soudem. Ústavní stížnost stěžovatele proti rozsudkům obecných soudů byla odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Stěžovatel namítal porušení svého práva podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a to jak v trestním řízení (kde mu bylo v důsledku postupu policejních orgánů údajně zabráněno domoci se náhrady škody), tak v řízení o žalobě proti státu (kde soudy dle jeho názoru nepřijaly jím navržené důkazy). Dále namítal porušení článku 1 Protokolu č. 1, protože vinou vadného trestního řízení ztratil možnost uplatnit svůj nárok vůči společnosti.

a) K tvrzenému porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy

Soud předně uvedl, že i když došlo v dané věci k odložení trestního stíhání, stěžovatel měl další mož-

nosti, jak uplatnit svůj nárok na náhradu škody. Zpráve, přihlásil svou pohledávku vůči společnosti do konkursního řízení, které stále probíhá. Zadruhé, dle všech vnitrostátních soudů, které rozhodovaly o žalobě stěžovatele proti státu, se stěžovatel mohl domáhat náhrady škody v občanskoprávním řízení, a to už v roce 2008. Tuto možnost však nevyužil. Soud proto rozhodl, že k porušení práva na přístup k soudu nedošlo.

Poté se Soud zabýval tvrzením stěžovatele, že obecné soudy v řízení o žalobě proti státu neakceptovaly jím navržené důkazy. Dle Soudu však z článku 6 Úmluvy nevyplývají pravidla ohledně přijatelnosti důkazů a tato oblast je primárně ponechána vnitrostátní úpravě (*Schenk proti Švýcarsku*, č. 10862/84, rozsudek ze dne 12. července 1988, § 46). Vnitrostátní soudy nemusí akceptovat všechny důkazy navržené účastníkem řízení, pokud uvedou dostatečné důvody pro jejich odmítnutí. V projednávané věci nevyšlo najevo, že by vnitrostátní soudy nesplnily tento požadavek.

Soud uzavřel, že tuto část stížnosti je nutné jako zjevně neopodstatněnou odmítnout.

b) K tvrzenému porušení článku 1 Protokolu č. 1

Soud připomněl svou dosavadní judikaturu, dle které pojem „majetek“ v rámci článku 1 Protokolu č. 1 označuje buď „existující majetek“, nebo majetkové hodnoty včetně pohledávek, ohledně nichž stěžovatel může tvrdit, že má alespoň „legitimní očekávání“ jejich splnění (*Gratzinger a Gratzingerová proti České republice*, č. 39794/98, rozhodnutí velkého senátu ze dne 10. července 2002, § 69). V projednávané věci stěžovatel učinil investici s určitou mírou rizika. Tvrzení, že v trestním řízení by soud nařídil komplementářům společnosti, aby stěžovateli zaplatili požadovanou částku, je spekulativní. Nelze tedy říci, že stěžovatel měl legitimní očekávání, že se v trestním řízení domůže odškodnění. Jeho stížnost se navíc jeví jako předčasná z důvodu, že konkursní řízení ještě neskončilo.

I tuto část stížnosti proto Soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

ROZSUDKY A ROZHODNUTÍ SOUDU PROTI JINÝM STÁTŮM NEŽ ČESKÉ REPUBLICE

BOJ S TERORISMEM

Rozsudek ze dne 24. července 2014 ve věci č. 28761/11 – Al Nashiri proti Polsku

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně shledal, že spolupráce polských orgánů se CIA, v jejímž rámci byl stěžovatel držen v tajném detenčním zařízení CIA na území Polska, ve kterém byl podroben mučení, a následně byl převezen na vojenskou základnu Spojených států Guantánamo Bay, ačkoli existovalo předvídatelné a vážné riziko, že zde bude dále mučen a vystaven nelidským a ponižujícím materiálním podmínkám a bude souzen vojenským tribunálem v řízení, v němž mohou být použity důkazy opatřené mučením a v němž mu hrozí trest smrti, došlo k porušení článku 2, 3, 5, 6 odst. 1, článku 8 a 13 Úmluvy a článku 1 Protokolu č. 6. Soud též konstatoval, že došlo k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy, jelikož polské orgány nevyšetřily namítaná porušení zákazu mučení. Soud konečně rozhodl, že neposkytnutím všech důkazních materiálů nutných pro účinné projednání věci před Soudem žalovaný stát porušil článek 38 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatel je občan Saudské Arábie podezřelý z teroristických útoků na lodě Spojených států a Francie v Adenském zálivu v Jemenu. V roce 2002 byl zatčen a následně převezen do tajných detenčních zařízení CIA v Afganistánu, v Thajsku a nakonec do obdobného zařízení v Polsku, kde byl držen od prosince 2002 do června 2003. Poté byl stěžovatel americkými orgány za pomoci polských úřadů přes další státy tajně převezen na základnu Guantánamo Bay.

Stěžovatel byl zadržen a vyslýchán v rámci tzv. High-Value Detainees Programme (HVD), který byl Spojenými státy spuštěn po teroristických útocích 11. září 2001 a jehož cílem bylo zatčení a výslech podezřelých, kteří měli disponovat informacemi o dalších bezpečnostních hrozbách spojených s terorismem. Součástí programu byla i síť tajných detenčních zařízení. Soud vzal za prokázané, že Polsko vědomě umožnilo Spojeným státům uvěznění stěžovatele, během něhož byl podroben tzv. zesíleným vyšetřovacím metodám CIA (např. waterboardingu) a dále zakázaným vyšetřovacím metodám (např. předstírané popravě).

Soudní řízení se stěžovatelem ve Spojených státech probíhá před speciálně ustanoveným vojenským tribunálem. Stěžovatel byl obžalován v červnu 2008, v době vydání rozsudku Soudu stále nebyl odsouzen a hrozí mu uložení trestu smrti.

V březnu 2008 polské orgány zahájily vyšetřování ohledně tvrzené existence tajného detenčního zařízení CIA na území Polska. V době vydání rozsudku Soudu trestní stíhání neznámých pachatelů v této věci stále probíhalo. Soud neměl žádný důkaz o skutečnosti, že by v této věci byla podána obžaloba. Polská vláda neposkytla o trestním stíhání dostatečné informace, ačkoliv je Soud žádal.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K torzenému porušení hmotněprávní složky článku 3 a článku 5 Úmluvy

Stěžovatel tvrdil, že Polsko nedostalo pozitivnímu závazku zabránit jeho mučení, jakož i převozu do dalších detenčních zařízení CIA, kde byl vystaven dalšímu zacházení porušujícímu článek 3 Úmluvy. Na poli článku 5 Úmluvy stěžovatel namítal, že polské orgány nevyvinuly žádné úsilí, aby zabránily nezákonnému zbavení svobody a následnému převozu.

Jelikož ze zpráv CIA vyplývá vysoce předvídatelný postup událostí a technik, které byly na osobu podezřelou z terorismu po zadržení v rámci HVD použity, Soud se nezabýval přesným vymezením událostí, které se v polském detenčním zařízení odehrály. Měl za prokázané, že stěžovatel byl během uvěznění podroben úmyslnému a předem promyšlenému zacházení, které mu působilo silné utrpení s cílem vyzvědět od něj informace a které dosáhlo intenzity mučení. Soud dále shledal, že vzhledem k množství veřejně dostupných informací o zacházení s osobami podezřelými z terorismu v detenčních zařízeních CIA si polské orgány musely být vědomy toho, že umožněním věznění těchto osob na svém území je vystavují vážnému nebezpečí, že budou podrobeny jednání, které je v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Ačkoliv polské orgány nemusely být svědkem událostí uvnitř detenčního zařízení ani o něm nemusely mít podrobné informace, měly na základě článku 1 ve spojení s článkem 3 Úmluvy povinnost zajistit, že nikdo v jejich jurisdikci nebude podroben mučení ani jinému špatnému zacházení. Stejně tak povolením převozu stěžovatele do jurisdikce jiného státu za účelem dalšího vyšetřování mimo běžný právní rámec polské orgány vystavily stěžovatele předvídatelnému a vysokému nebezpečí dalšího porušení jeho práv zaručených článkem 3 Úmluvy. Z těchto důvodů proto Soud shledal, že porušení hmotněprávní složky článku 3 Úmluvy je polskému státu přiřitatelné.

Tyto závěry Soud považoval za relevantní rovněž v souvislosti se stěžovatelovými námitkami na poli článku 5 Úmluvy. Soud poznamenal, že účelem HDV bylo uvěznění a výslech podezřelých z terorismu mi-

mo soudní soustavu Spojených států a bez záruk, které by těmto osobám poskytovala Ústava Spojených států a mezinárodní právo. Za tímto účelem probíhaly operace CIA v tajnosti a byly z velké míry závislé na spolupráci ostatních států. Jelikož polské orgány spolupracovaly na svévolném zbavení svobody stěžovatele, porušily článek 5 Úmluvy.

b) K torzenému porušení procesní složky článku 3 a článku 13 Úmluvy

Na poli článku 3 Úmluvy samostatně i ve spojení s článkem 13 Úmluvy stěžovatel namítal porušení povinnosti polských orgánů provést účinné vyšetřování.

Soud nejprve poznamenal, že polské orgány musely být zapojeny do HVD programu od jeho přípravné fáze. Přesto v době zahájení vyšetřování uplynulo od stěžovatelova zbavení svobody na území Polska již šest let a v době vydání rozsudku vyšetřování významně nepokročilo. Soud dále poukázal na skutečnost, že informace o povaze trestných činů i průběhu vyšetřování byly stěžovatelům i veřejnosti odepřeny, přičemž mnohem konkrétnější informace v daném případě naopak pocházely z neoficiálních zdrojů. Soud uvedl, že i přes legitimní zájem na zachování národní bezpečnosti musí mít stěžovatel k dispozici takové informace, aby se mohl účinně hájit. V případech, kdy úplné zpřístupnění informací není možné, je nutné tyto obtíže obhajoby vyvážit jinými opatřeními. Soud navíc poznamenal, že v případech vážných porušení základních práv mají vnitrostátní orgány povinnost umožnit dostatečnou veřejnou kontrolu vyšetřování a jeho výsledků. Soud shledal, že v daném případě vyšetřování nebylo včasné, důkladné ani účinné. K porušení procesní složky článku 3 Úmluvy proto došlo. Nad rámec tohoto závěru Soud uvedl, že projednávaná věc poukazuje na širší problém demokratické kontroly tajných služeb. Články 2 a 3 Úmluvy totiž vyžadují i přijetí náležitých záruk proti porušení práv v těchto člancích zakotvených ze strany tajných služeb během provádění tajných operací.

c) K torzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatel dále namítal, že polské orgány porušily jeho právo na ochranu rodinného a soukromého života, když umožnily jeho uvěznění na svém území v úplné izolaci bez jakýchkoliv kontaktů s rodinou.

Soud uvedl, že s ohledem na závěry, ke kterým došel na poli článků 3 a 5 Úmluvy, je třeba jednání a opomenutí polských orgánů v souvislosti se zbavením svobody stěžovatele a jeho převozem považovat za zásah do jeho práv chráněných článkem 8 Úmluvy, který je žalovanému státu přičitatelný. Dle Soudu tento zásah neproběhl v souladu se zákonem a chybí pro něj z pohledu čl. 8 odst. 2 Úmluvy jakékoli myslitelné odůvodnění. K porušení článku 8 Úmluvy tedy došlo.

d) K torzenému porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy

Stěžovatel dále tvrdil, že umožněním jeho převozu ho polské orgány vystavily v rozporu s čl. 6 odst. 1 Úmlu-

vy skutečnému a vážnému nebezpečí flagrantního odepření spravedlnosti.

Soud uvedl, že procesní použitelnost důkazů získaných mučením je zjevně v rozporu nejen s článkem 6 Úmluvy, ale rovněž se základními mezinárodními standardy spravedlivého procesu. Výsledkem je totiž nezákonné a nemorální soudní řízení, na jehož závěry se rovněž nelze spolehnout, neboť je prokázáno, že oběti v takových případech uvádějí nepravdivá tvrzení, aby mučení unikly.

Soud shledal, že vojenský tribunál, před něhož byl stěžovatel postaven a který byl složen výhradně z příslušníků armády Spojených států majících vazby na představitele výkonné moci, nebyl nezávislým soudem ve smyslu článku 6 Úmluvy. Soud v návaznosti na rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států, který tento tribunál určený pro řízení s občany cizích států v rámci války proti terorismu stojící vně federálního soudního systému označil za neslučitelný s právem Spojených států a se společnými ustanoveními článku 3 Ženevských úmluv, konstatoval, že vojenský tribunál není soudem zřízeným na základě zákona ve smyslu článku 6 Úmluvy. Dle Soudu lze rovněž předpokládat, že v řízení budou připuštěny důkazy získané mučením v řízení proti osobám podezřelých z terorismu. Na základě těchto argumentů Soud dospěl k závěru, že v době převozu stěžovatele z území Polska existovalo skutečné a předvídatelné nebezpečí, že v řízení před vojenským tribunálem mu právo na spravedlivý proces bude flagrantně odepřeno. K porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy proto došlo.

e) K torzenému porušení článků 2 a 3 Úmluvy ve spojení s článkem 1 Protokolu č. 6

Stěžovatel též namítal, že polské orgány v době převozu stěžovatele nevyvinuly žádnou snahu o získání diplomatických záruk, že nebude dále podroben mučení a případnému trestu smrti.

S přihlédnutím k závěru, že polské orgány vystavily stěžovatele nebezpečí flagrantního odepření spravedlnosti, Soud shledal i porušení povinnosti nevydat stěžovatele do jurisdikce státu, kde bude vystaven skutečnému nebezpečí odsouzení k trestu smrti. Došlo tudíž k porušení článků 2 a 3 Úmluvy ve spojení s článkem 1 Protokolu č. 6.

f) K torzenému porušení článku 38 Úmluvy

Stěžovatel konečně tvrdil, že nepředložením informací, které byly Soudem po polské vládě vyžadovány, vláda porušila povinnost poskytnout všechny nezbytné prostředky pro účinné projednání věci.

Soud uvedl, že absence procesních ustanovení týkajících se zpracování utajovaných či citlivých informací v jednacím řádu neznamená, že Soud v tomto ohledu funguje v právním vakuu, a nemůže proto odůvodnit odmítnutí vlády tyto informace poskytnout. Naopak, Soud si v průběhu let utvořil spolehlivou a vhodnou praxi zacházení s vysoce citlivými informacemi a pro

tyto účely je schopen přijmout celou řadu praktických opatření. Soud konečně zdůraznil, že stát se v této souvislosti nemůže dovolávat vnitrostátní právní úpravy, která eventuálně představuje překážku pro zpřístupnění požadovaných informací Soudu. Jelikož žalovaná vláda Soudem požadované informace neposkytla, porušila článek 38 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 4. září 2014 ve věci č. 140/10 - Trabelsi proti Belgii

Senát bývalé páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že vydání stěžovatele, obviněného z podílu na teroristických útocích, do Spojených států amerických bylo v rozporu s článkem 3 Úmluvy, neboť stěžovateli v USA reálně hrozilo uložení trestu odnětí svobody na doživotí, přičemž americké právo neobsahuje žádný mechanismus přezkumu podle předem stanovených kritérií, zda pro pokračování výkonu trestu stále existuje legitimní penologický důvod. Vzhledem ke skutečnosti, že belgické úřady stěžovatele i přes předběžné opatření Soudu vydaly, došlo též k porušení práva stěžovatele na podání stížnosti k Soudu podle článku 34 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatel, tuniské národnosti, byl v Belgii v roce 2003 odsouzen k desetiletému trestu odnětí svobody za teroristickou činnost, když mimo jiné plánoval „vyhodit do povětří“ belgickou vojenskou základnu. Kromě toho byl v roce 2005 tuniskými vojenskými soudy v nepřítomnosti odsouzen taktéž k deseti letům odnětí svobody za příslušnost k teroristické organizaci. Téhož roku podal v Belgii žádost o azyl, jež však byla v roce 2009 zamítnuta.

V dubnu 2008 požádaly americké úřady o vydání stěžovatele pro účely trestního stíhání, jež se týkalo spojení stěžovatele s teroristickými aktivitami Al-Káidy, přičemž z obžaloby bylo mimo jiné patrné, že mu v USA hrozí trest odnětí svobody na doživotí. Bruselský odvolací soud byl toho názoru, že vydání stěžovatele je přípustné, leč za splnění několika podmínek, a to zákazu trestu smrti, možnosti změny, resp. snížení trestu odnětí svobody na doživotí a zákazu vydání do třetího státu bez souhlasu Belgie. Tyto podmínky následně formou diplomatických záruk americké úřady akceptovaly. Mimo jiné uvedly, že je v diskreci příslušného amerického soudu uložit stěžovateli mírnější než doživotní trest. Kromě toho existují i možnosti, jak jej snížit v případě, že již byl uložen; jde kromě jiného o prezidentskou milost. S ohledem na poskytnuté záruky belgický ministr spravedlnosti v listopadu 2011 vydání stěžovatele do USA povolil. K prezidentské milosti v odůvodnění povolení vydání mimo jiné uvedl, že dle údajů od dožadujícího státu byla využita i ve zdánlivě závažnějších případech ve srovnání s případem stěžovatele.

I přes předběžné opatření nařízené Soudem v prosinci 2011 došlo v říjnu 2013 k realizaci vydání.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K torzenému porušení článku 3 Úmluvy

Stěžovatel především namítal, že v případě vydání do USA by byl vystaven zacházení v rozporu s článkem 3 Úmluvy, jelikož mu hrozí trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti podmíněného propuštění.

Soud nejprve shrnul obecné zásady, jimiž se řídí v případech doživotního trestu odnětí svobody. Uvedl, že uložení takového trestu zletilé osobě není samo o sobě neslučitelné s článkem 3 Úmluvy ani jiným článkem Úmluvy, pokud by nebylo zjevně nepřiměřené (*Kafkaris proti Kypru*, č. 21906/04, rozsudek velkého senátu ze dne 12. února 2008, § 97; *Vinter a ostatní proti Spojenému království*, č. 66069/09 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 9. června 2013, § 88–89). Článek 3 v praxi nebrání ani odpykání celého doživotního trestu. Uložení takového trestu bez možnosti snížení však může vyústit v porušení článku 3 Úmluvy (*Kafkaris proti Kypru*, cit. výše, § 97). Doživotní trest by měl být redukovatelný *de iure* a *de facto*. Při zvažování, zda je redukovatelný, či nikoliv, se musí Soud ujistit, zda odsouzený má alespoň nějakou naději na propuštění. Pokud vnitrostátní právo umožňuje přezkum doživotního trestu, aby mohlo dojít k jeho změně, odpuštění, ukončení nebo podmíněnému propuštění, vyhovuje článku 3 Úmluvy (*Kafkaris proti Kypru*, cit. výše, § 98). Při zohlednění preventivních a rehabilitačních cílů trestu je dle Soudu nezbytné, aby vnitrostátní orgány mohly posoudit, zda případný pokrok, který odsouzený učinil, je natolik významný, že pro pokračování ve výkonu trestu již nejsou dány legitimní penologické důvody (*Vinter a ostatní proti Spojenému království*, cit. výše, § 119). Odsouzený k doživotnímu trestu má již při nástupu do jeho výkonu právo vědět, co a za jakých podmínek musí učinit, aby bylo zvažováno jeho propuštění, včetně toho, kdy o přezkum může požádat. Pokud tedy vnitrostátní právní řád nestanoví žádnou možnost přezkumu trestu odnětí svobody na doživotí, nastává neslučitelnost s článkem 3 již při uložení trestu, a nikoli až jeho dlouhodobým výkonem (tamtéž, § 122).

Soud dále připomněl, že k porušení článku 3 dožadovaným státem dochází tam, kde existují závažné důvody se domnívat, že dotyčné osobě, bude-li vydána, hrozí skutečné nebezpečí špatného zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy (*Soering proti Spojenému království*, č. 14038/88, rozsudek pléna ze dne 7. července 1989, § 88). Zopakoval, že článek 3 Úmluvy má absolutní charakter, což znamená, že neexistují výjimky z tohoto pravidla a jednání dané osoby, jakkoli nebezpečné nebo nežádoucí, je irrelevantní (*Saadi proti Itálii*, č. 37201/06, rozsudek velkého senátu ze dne 28. února 2008, § 138).

V projednávané věci Soud předně zkoumal, zda s ohledem na stěžovatelem podstupované riziko, že

mu bude uložen doživotní trest odnětí svobody, a na dostupné možnosti jeho snížení bylo vydání stěžovatele v rozporu s článkem 3 Úmluvy. Ve světle závažnosti trestných činů souvisejících s terorismem, ze kterých byl stěžovatel obžalován, a při zohlednění, že odsouzení stěžovatele musí předcházet posouzení veškerých relevantních polehčujících a přitěžujících okolností trestním soudem, Soud shledal, že trest odnětí svobody na doživotí by nebyl zjevně nepřiměřený (*Babar Ahmad a ostatní proti Spojenému království*, č. 24027/07 a další, rozsudek ze dne 10. dubna 2012, § 243).

Soud následně odmítl argument vlády, že je posuzování souladu s článkem 3 třeba v první řadě založit na tom, že je předčasné spekulovat o existenci penologických důvodů pokračování výkonu trestu, když stěžovatel prozatím nebyl odsouzen. Soud zdůraznil, že s ohledem na účel prevence, který článek 3 Úmluvy sleduje v extradičních věcech, musí zkoumat nebezpečí špatného zacházení *ex ante* (*Soering proti Spojenému království*, cit. výše), tj. předtím, než bude stěžovatel v USA odsouzen. Úkolem Soudu v projednávané věci je proto zjistit, zda vydání stěžovatele bylo v souladu s článkem 3, a tedy zda trest odnětí svobody na doživotí, který stěžovateli hrozí, splňuje příslušná kritéria, která stanovil ve své judikatuře (viz výše).

Záruky poskytnuté americkou stranou byly podle Soudu při líčení relevantního vnitrostátního práva a praxe velmi obecné a vágní a neobsahovaly ujištění, že stěžovateli nebude uložen trest odnětí svobody na doživotí, případně že pokud bude, bude spojen s možností snížení či přeměny.

Ohledně klíčové otázky, zda relevantní právní úprava USA možností snížení trestu odnětí svobody na doživotí a prezidentské milosti vyhovuje požadavkům článku 3 Úmluvy, Soud shledal, že ačkoli tato právní úprava počítá s možností propuštění, žádný ze stanovených postupů nelze považovat za přezkumný mechanismus, v jehož rámci by byly vnitrostátní orgány povinny na základě objektivních, předem stanovených kritérií, se kterými by se odsouzený mohl seznámit již v době uložení trestu, ověřit, zda se odsouzený v průběhu výkonu trestu změnil natolik, že pro pokračování ve výkonu trestu odnětí svobody již nejsou dány legitimní penologické důvody.

Z těchto důvodů Soud konstatoval, že doživotní trest, který stěžovateli hrozí, nelze ve světle rozsudku ve věci *Vinter a ostatní proti Spojenému království* (cit. výše) označit jako „snížitelný“ pro potřeby článku 3 Úmluvy. Proto vydáním stěžovatele došlo k porušení tohoto ustanovení.

b) K tvrzenému porušení článku 34 Úmluvy

Soud s odkazem na svou judikaturu zdůraznil důležitost předběžných opatření v systému Úmluvy (*Savridin Dzhurayev proti Rusku*, č. 71386/10, rozsudek ze dne 25. dubna 2013, § 211-213). V projednávané věci

byl stěžovatel i přes nařízené předběžné opatření do USA vydán. Žalovaná vláda proto dle Soudu záměrně a nezvratně snížila ochranu práv vyplývajících z článku 3 Úmluvy, o niž stěžovatel usiloval právě podáním stížnosti k Soudu. Realizace vydání přinejmenším způsobila, že jakékoliv konstatování porušení se stalo bezpředmětným, když byl stěžovatel vydán do státu, který není smluvní stranou Úmluvy. Kroky žalované vlády, které vedly mimo jiné k tomu, že stěžovatel neměl ze samovazby v USA možnost se spojit se svým právním zástupcem před Soudem, ztížily stěžovateli možnost účinně uplatnit své právo na podání stížnosti podle článku 34 Úmluvy. Došlo proto k porušení tohoto článku Úmluvy.

(iii) Oddělené stanovisko

Soudkyně Yudkivska k rozsudku připojila souhlasné stanovisko, v němž uvítala odklon od rozsudku ve věci *Babar Ahmad o ostatní proti Spojenému království* (cit. výše), ve kterém Soud rozlišil minimální úroveň závažnosti zacházení rozporného s článkem 3 Úmluvy v kontextu vyhoštění či vydání vůči kontextu vnitrostátnímu, a zdůraznila posun i vůči rozsudku ve věci *Vinter a ostatní proti Spojenému království* (cit. výše), jelikož v projednávané věci stěžovatel nebyl doposud odsouzen. Upozornila však i na rozpor s judikaturou Soudu, dle které Úmluva nepožaduje po smluvních stranách, aby vyžadovaly standardy Úmluvy od jiných států (*Al-Skeini a ostatní proti Spojenému království*, č. 55721/07, rozsudek velkého senátu ze dne 7. července 2011, § 141). Dle soudkyně článek 3 Úmluvy v kontextu vyhoštění či vydání nevyžaduje žádné konkrétní „řízení“ v dožadujícím státě; postačí, když je doživotní trest snížitelný pomocí jakéhokoliv „řízení“. Možnost prezidentské milosti je proto z pohledu „práva na naději“ dostatečná. K většině se soudkyně připojila proto, že diplomatické záruky USA výslovně uváděly, že prezidentská milost „je v případě stěžovatele pouze teoretickou možností“.

CIZINECKÉ PRÁVO

Rozsudek ze dne 10. července 2014 ve věci č. 2260/10 – Tanda-Muzinga proti Francii

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy (právo na respektování rodinného života) tím, že žalovaný stát nevzal dostatečně v potaz stěžovatelův status uprchlíka, když řízení o udělení víz jeho manželce a dětem za účelem sloučení rodiny bylo příliš formalistické a zdlouhavé.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatel uprchl s manželkou a dětmi z Demokratické republiky Kongo do Kamerunu. Zde byl jemu i jeho ženě Vysokým komisařem OSN pro uprchlíky udělen status uprchlíka. V roce 2004 stěžovatel odjel sám do Francie, kde požádal o azyl. V roce 2007 zde

získal status uprchlíka a bylo mu vystaveno povolení k pobytu na 10 let. Následně stěžovatel opakovaně žádal o dlouhodobá víza pro svou manželku a tři děti za účelem sloučení rodiny. Jeho žádosti bez odůvodnění zamítnuty. Jak se stěžovatel později dozvěděl, důvodem byla ochrana veřejného pořádku, jelikož bylo zjištěno, že na francouzském konzulátu v Kamerunu manželkou stěžovatele předložené dva rodné listy dětí byly falešné. Francouzské orgány se zdráhaly udělit víza, ačkoli kamerunský soud vydal na žádost manželky nový rodný list jedné z dcer stěžovatele a z předchozího řízení vyplývalo, že není sporu o tom, že stěžovatel je otcem uvedených tří dětí. Víza byla udělena až v roce 2010, poté, co francouzský soud nařídil opětovné posouzení žádosti stěžovatele.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K torzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatel namítal, že dlouhotrvajícím odmítáním udělení víz jeho manželce a dětem v rámci sloučení rodiny bylo porušeno jeho právo na respektování rodinného života.

Soud uznal, že vnitrostátní orgány jsou v nelehké pozici, pokud jde o hodnocení pravosti cizích dokladů, vzhledem ke špatnému fungování matrik v některých státech, z nichž uprchlíci pocházejí, a s tím spojenému riziku padělání dokladů (*Z. M. proti Francii*, č. 40042/11, rozsudek ze dne 14. listopadu 2013, § 60). Státy proto v tomto ohledu musí počítat jistého prostoru pro uvážení. V projednávané věci však vnitrostátní orgány odmítly rodině stěžovatele udělit víza jen proto, že manželka stěžovatele předložila falešný rodný list, aniž bylo zjištěno, že tak učinila vědomě. Stěžovateli byl přitom přiznán status uprchlíka. Bylo proto klíčové, aby jeho žádosti o udělení víz byly vyřízeny urychleně, pozorně a se zvláštní péčí. Příslušné orgány byly v řízení povinny přihlídnout mj. k událostem, které rozvrátily rodinný život stěžovatele a donutily ho stát se uprchlíkem. Stěžovatel totiž nepustil rodinu z vlastního rozhodnutí, jak mylně uváděly vnitrostátní orgány, ale v důsledku strachu z pronásledování.

Soud dále připomněl, že jak na mezinárodní, tak evropské úrovni existuje shoda na tom, že k žádostem o sjednocení rodiny uprchlíků musí být přistupováno příznivěji než k obdobným žádostem jiných cizinců. Vnitrostátní orgány tak měly povinnost přihlídnout ke zranitelnému postavení stěžovatele a jeho osudu, věnovat zvýšenou pozornost jeho argumentům a měly své rozhodnutí řádně odůvodnit a vydat v krátké lhůtě. Četné mezinárodní dokumenty i evropské právo ostatně zdůrazňují nutnost přistupovat k žádostem uprchlíků humánně a pružně. Vnitrostátní orgány by tak mj. měly přihlížet i k jiným důkazům prokazujícím příbuzenský vztah, kupř. testům DNA, pokud uprchlík nemůže předložit doklady.

V projednávané věci se však stěžovatel dozvěděl o důvodech odmítnutí své žádosti až po 15 měsících a, ačkoli předložil jiné doklady prokazující jeho vztah k dětem, konečné rozhodnutí bylo vydáno až po třech a půl roku. Zdlouhavost a nejasnost řízení o udělení vedly u stěžovatele k stavům úzkosti a deprese.

Jelikož tedy vnitrostátní orgány náležitě nepřihlédly ke zranitelnému postavení stěžovatele a předmětné řízení neobsahovalo potřebné záruky pružnosti, rychlosti a účinnosti, došlo navzdory prostoru k uvážení, kterého v dané oblasti státy požívají, k porušení článku 8 Úmluvy.

ČINNOST POLICIE

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 74448/12 - Bljakaj a ostatní proti Chorvatsku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že policisté nepřijali dostatečná opatření k ochraně života příbuzné stěžovatelů, zastřelené duševně narušenou osobou, čímž došlo k porušení článku 2 Úmluvy. Pět hlasy proti dvěma Soud shledal, že nedošlo k porušení článku 13 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelé jsou blízcí příbuzní advokátky, již zastřelil A. N., manžel její klientky, kterou zastupovala v rozvodovém řízení. Den před vraždou nahlásila klientka policii, že ji její manžel obtěžuje a že ji v minulosti bil. Byť šlo již o třetí případ během dvou let, kdy byly o A. N. policii obdobné skutečnosti oznámeny, a mimo to dvakrát policie řešila jeho jiné jednání narušující veřejný pořádek, sloužící policista toliko A. N. přikázal, aby manželku neobtěžoval, a oběma doporučil, aby své spory vyřešili v rozvodovém řízení. V den vraždy byla za A. N. kvůli podezřelému chování ve městě, kdy A. N. v bance v rozrušeném stavu prohlásil, že udělá něco, o čem se bude mluvit, a že už ho nikdy neuvidí, vyslána policejní hlídka. A. N. policistům sdělil, že si vybral všechny peníze v bance, chce se kvůli rodinným problémům zabít nebo udělá něco jiného a nikdo ho nemůže zastavit. Později se A. N. dostavil na policejní stanici, kde se dožadoval vysvětlení předchozí návštěvy policie u sebe doma, a sdělil, že si své problémy vyřeší sám a udělá to, co zamýšlí. Policisté na služebně nahlásili podezřelé chování svému nadřízenému, který nařídil uvědomit nemocnici a centrum sociální péče. Příslušný lékař začal zjišťovat možnosti hospitalizace pro psychiatrické léčení. Muž však mezi tím vyhledal svou ženu, pokusil se ji zabít a poté zastřelil její advokátku. Další den spáchal sebevraždu.

Přestože byl muž v předmětný den několikrát v kontaktu s policií, ta i přes jeho očividně vyšinuté a nebezpečné chování zůstala převážně pasivní a pouze s opožděním nahlásila situaci nemocnici. Celá událost

byla předmětem kázeňského řízení proti příslušným policistům, kteří byli shledáni odpovědnými za falšování zpráv o svém postupu, neboť původně tvrdili, že uvědomili nemocnici bezprostředně po návštěvě pachatele na policejní stanici, ve skutečnosti k tomu došlo s více než hodinovou prodlevou. Vnitrostátní soudy však nakonec shledaly, že nebyla prokázána příčinná souvislost mezi nedostatečnou policejní prací a smrtí příbuzné stěžovatelů, a žaloby stěžovatelů zamítly.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K torzenému porušení článku 2 Úmluvy

Stěžovatelé namítali, že smrt jejich příbuzné byla způsobena selháním vnitrostátních orgánů, které nepodnikly všechny nezbytné kroky, jež by zajistily jejich příbuzné ochranu před násilím ze strany duševně narušené osoby.

Soud podotkl, že za některých okolností může z článku 2 Úmluvy vyplývat státu pozitivní povinnost přijmout preventivní opatření k ochraně jednotlivce, jehož život je ohrožován jednáním třetí osoby. Tato povinnost však nemůže na stát klást nemožné nebo nepřiměřené nároky; zohlednit je třeba náročnost policejní práce i nepředvídatelnost lidského jednání. Povinnost ochrany tedy vyvstane, pokud úřady v příslušné době věděly nebo měly vědět o existenci skutečného a bezprostředního ohrožení života konkrétního jedince či jedinců pramenícího z jednání třetí osoby. Za takové situace musí příslušné orgány přijmout taková opatření v rámci svých pravomocí, která od nich lze rozumně očekávat (*Osman proti Spojenému království*, č. 23452/94, rozsudek velkého senátu ze dne 28. října 1998).

V projednávané věci se A. N. jevil nebezpečným sobě i jiným, což potvrdily i příslušné lékařské orgány, které měly za to, že lékařský dohled nad A. N. je nutný. A. N. byl v rozhodný den navíc dvakrát pod bezprostřední kontrolou policie. Nebezpečí pro život tedy bylo v projednávané věci skutečné a bezprostřední a vnitrostátní orgány o něm mohly nebo měly vědět. Bylo proto jejich povinností plynoucí z článku 2 Úmluvy učinit vše, co bylo rozumně možné od nich očekávat, aby hrozící nebezpečí odvrátily.

Soud poznamenal, že v kázeňském řízení byly shledány nedostatky v postupu policie. Při té příležitosti připomněl, že článek 2 Úmluvy nevyžaduje prokázat, že bez pochybení státních orgánů by k zabití nebylo došlo. Je třeba posoudit, zda příslušné orgány učinily rozumné kroky, které mohly mít reálnou naději na změnu výsledku nebo zmírnění škody.

V projednávané věci měly dle Soudu příslušné orgány přijmout opatření již v den před vraždou, kdy pachatelova manželka oznámila na policii vyhrožování, za které mohl být v souladu s vnitrostátním právem zadržen. Policisté však adekvátně nereagovali ani na zjevně nestandardní duševní stav pachatele zjištěný

v den vraždy, přičemž vnitrostátní právo umožňovalo zajistit duševně narušenou osobu představující nebezpečí pro sebe či jiné. Podle Soudu mohlo včasné kontaktování lékaře objektivně změnit běh událostí a vést k tomu, že pachateli byla poskytnuta lékařská péče.

Soud proto rozhodl, že nedostatek náležité péče ze strany policie při vyhodnocení objektivních poznatků o pachateli znamenalo porušení povinnosti státu chránit právo na život přijetím rozumných opatření k zajištění bezpečnosti osob před násilím. Došlo proto k porušení článku 2 Úmluvy.

b) K torzenému porušení článku 13 Úmluvy

Stěžovatelé též namítali, že se nemohli domoci zadosťučinění za újmu způsobenou smrtí své příbuzné. Soud připomněl, že účinnost opravného prostředku nezávisí na jistotě kladného výsledku. Stěžovatelé nenamítali žádné vady vyšetřování okolností smrti své příbuzné. Soudy v občanskoprávním řízení řádně odůvodnily svůj výklad vnitrostátního práva. Článek 13 Úmluvy proto porušen nebyl.

(iii) Oddělené stanovisko

Soudkyně Lazarova Trajkovska a soudce Pinto de Albuquerque souhlasili s většinou ohledně porušení článku 2 Úmluvy, avšak vyjádřili politování, že nebyla specificky zohledněna skutečnost, že oběť byla zavražděna v souvislosti s výkonem své advokátní profese. Neztotožnili se ale se závěrem o neporušení článku 13 Úmluvy; dle nich kázeňské a soudní řízení provázely nedostatky vedoucí k závěru, že stěžovatelům neměli k dispozici účinný prostředek nápravy k vyšetření porušení článku 2 Úmluvy.

NÁBOŽENSTVÍ

Rozsudek ze dne 1. července 2014 ve věci č. 43835/11 – S. A. S. proti Francii

Velký senát rozhodl poměrem patnácti hlasů proti dvěma, že zákon zakazující zahalování obličeje na veřejných prostranstvích nepředstavuje nepřiměřený zásah do práv zaručených články 8, 9 a 14 Úmluvy..

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelka, francouzská muslimka původem z Pákistánu, brojila proti zákonu, který s účinností od dubna 2011 plošně zakázal nosit na veřejných prostranstvích oblečení zahalující obličej, a to pod sankcí pokuty do výše 150 eur. Dle svého vyjádření stěžovatelka nosí burku a nikáb z důvodu víry a vlastního kulturního a osobního přesvědčení, nikoliv v důsledku jakéhokoliv tlaku ze strany manžela nebo jiného člena rodiny. Sama nebyla nikdy za zahalování obličeje sankcionována a nikáb nosila v soukromí i na veřejnosti, nikoli však systematicky. Na veřejnosti se bez něj pohybovala například při návštěvě lékaře nebo setkání s přáteli, chtěla však mít možnost volby.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K přijatelnosti stížnosti

Soud na úvod odmítl námitku vlády, podle níž stěžovatelka nemá postavení oběti ve smyslu Úmluvy a nevyčerpala vnitrostátní prostředky nápravy. Konstatoval, že po stěžovatelce nemůže být požadováno, aby prokázala, že je muslimka nebo že jí její víra přikazuje zahalovat si obličej, stačí, že takové „provádění náboženských úkonů“ ve smyslu článku 9 Úmluvy, byť v daném náboženství menšinové, nevyvratitelně existuje. V obecné rovině stěžovatel může být považován za oběť ve smyslu článku 34 Úmluvy již tehdy, pokud je v důsledku zákonné úpravy nucen změnit své chování, nebo riskovat stíhání, případně pokud náleží do kategorie osob, které mohou být právní úpravou přímo zasaženy (např. *Dudgeon proti Spojenému království*, č. 7525/76, rozsudek pléna ze dne 22. října 1981, či *Michaud proti Francii*, č. 12323/11, rozsudek ze dne 6. prosince 2012). Stěžovatelka se v projednávané věci v takové situaci nachází, a proto je obětí porušení Úmluvy ve smyslu článku 34 Úmluvy. Jelikož je tedy stěžovatelka obětí porušení Úmluvy, aniž proti ní bylo skutečně uplatněno jakékoli individuální restriktivní opatření, otázka, zda vyčerpala vnitrostátní prostředky nápravy, podle Soudu vůbec nevzniká.

b) K tvrzenému porušení článků 8 a 9 Úmluvy

Soud zkoumal předmětný zákaz především z hlediska možného porušení článků 8 a 9 Úmluvy s důrazem na druhý z nich, neboť omezení osobní volby ve výběru oblečení zasahuje do práva na respektování soukromého života, zejména se však týká svobody vyjádření víry nebo náboženského přesvědčení (*Ahmet Arslan a ostatní proti Turecku*, č. 41135/98, rozsudek ze dne 23. února 2010, § 35). Soud předmětný zákaz posoudil jako „trvajícím zásah“, přičemž souhlasil se stranami, že byl stanoven zákonem ve smyslu čl. 8 odst. 2 a čl. 9 odst. 2 Úmluvy.

Ohledně legitimního cíle, který zákaz sleduje, Soud odmítl, že by jím mohla být rovnost mezi muži a ženami. Pakliže některé ženy požadují mít právo zahalovat svůj obličej na veřejnosti, nelze jim pod rouškou rovnosti pohlaví tuto možnost odpírat. Předmětný zákaz též dle Soudu nesleduje ochranu důstojnosti, jelikož zahalení obličeje je výrazem kulturní identity, která přispívá k pluralismu, jenž je pro demokracii nezbytný. Předmětný zákaz nicméně dle Soudu sleduje legitimní cíl ochrany práv a svobod jiných v podobě „respektování minimálních požadavků na život ve společnosti“. Tvář má totiž důležité místo v sociální interakci a překážka vytvořená jejím zahalením může být vnímána jako porušení práva ostatních na život ve společnosti. Předmětný zákaz dle Soudu sleduje též cíle zajištění veřejné bezpečnosti a ochrany veřejného pořádku.

Ve vztahu k nezbytnosti zákazu v demokratické společnosti Soud připomněl, že byť je svoboda vyznání

otázkou svědomí jednotlivce, zahrnuje i právo vyznání projevit společně na veřejnosti nebo v kruhu souvěrců. Článek 9 Úmluvy nicméně nechrání každý nábožensky motivovaný čin a v demokratických společnostech, kde koexistuje více náboženství, může být nezbytné omezit svobodu projevit vyznání v zájmu ostatních skupin. Stát zde vystupuje jako neutrální a nestranný organizátor výkonu různých náboženství, aby zajistil veřejný pořádek, náboženský soulad a toleranci. Stát však nesmí posuzovat legitimitu náboženských názorů nebo jejich projevů (*Manoussakis a ostatní proti Řecku*, č. 18748/91, rozsudek ze dne 26. září 1996, § 47) a je naopak jeho povinností zajistit vzájemnou toleranci mezi jednotlivými skupinami (*Leyla Şahin proti Turecku*, č. 44774/98, rozsudek velkého senátu ze dne 10. listopadu 2005, § 107). Pluralismus, tolerance a myšlenková otevřenost jsou známkami demokratické společnosti. Státy nicméně na poli článku 9 Úmluvy požívají širokého prostoru pro uvážení a Soud musí vzít ohled též na existenci případné shody na evropské úrovni a společných hodnot vyplývajících z praxe členských států. Prostor pro uvážení je však doplněn dohledem Soudu vztahujícím se jak na zákony, tak na rozhodnutí podle nich přijímaná (*Leyla Şahin proti Turecku*, cit. výše, § 109–110).

V minulosti Soud tyto obecné zásady uplatnil ve vztahu k veřejnému nošení náboženských symbolů či oděvů například ve věcech *Eweida a ostatní proti Spojenému království* (č. 48420/10, rozsudek ze dne 15. ledna 2013) nebo *Ahmet Arslan a ostatní proti Turecku* (cit. výše), v nichž konstatoval porušení Úmluvy, ale i např. ve věcech *Dahlab proti Švýcarsku* (č. 42393/98, rozhodnutí ze dne 15. února 2001), *Leyla Şahin proti Turecku* (cit. výše) či *Phull proti Francii* (č. 35753/03, rozhodnutí ze dne 11. ledna 2005) a dalších, kde naopak porušení Úmluvy neshledal.

V projednávané věci Soud došel k závěru, že legitimního cíle veřejné bezpečnosti mohlo být dosaženo mírnějšími prostředky, přičemž žalovaná vláda neprokázala bezpečnostní ohrožení, které by takto zásadní zásah do Úmluvou zaručených práv vyžadovalo. Co se týče legitimního cíle ochrany práv a svobod jiných, Soud si povšiml důrazu, který důvodová zpráva k předmětnému zákonu kladla na „neslučitelnost dobrovolného a systematického zahalování obličeje se základními požadavky ‚společného života‘ ve francouzské společnosti“, které „v rozporu s ideálem bratrství nedostojí minimálnímu požadavku na zdvořilost potřebnou pro sociální interakci“. Zajištění podmínek, za kterých jednotlivci mohou žít společně ve své rozmanitosti, je především v pravomoci státu. Zákaz zahalování proto může být v zásadě považován za nezbytný pro ochranu práv a svobod jiných.

Při posouzení přiměřenosti zásahu Soud připustil, že rozsah zákazu, který postihuje pouze malý počet žen ve Francii a který kritizovala celá řada vnitrostátních i mezinárodních aktérů, přičemž veřejná debata jemu

Rozsudek ze dne 17. července 2014 ve věci č. 47848/08 - Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku

předcházející byla poznamenána islamofobními výroky, je široký. Zdůraznil však, že se nedotýká svobody veřejného nošení úboru či oděvu, jež nezahalují tvář, a není výslovně založen na náboženském významu dotčeného úboru (*a contrario*, *Ahmet Arslan a ostatní proti Turecku*, cit. výše). Hrozící sankce je navíc jedna z nejmírnějších, které trestní zákon stanoví. Soud proto za daných okolností shledal, že otázka zahalování na veřejnosti je věcí společnosti a že při přezkumu slučitelnosti s Úmluvou mu náleží postupovat zdrženlivě, zatímco žalovaný stát požívá v dané věci širokého prostoru pro uvážení. V této souvislosti podtrhl, že v dané otázce neexistuje shoda na evropské úrovni, ať již v jednom nebo druhém směru. Zákaz zahalování na veřejnosti proto lze považovat za přiměřený sledovanému cíli, kterým je zachování podmínek „soužití“ (*living together/vivre ensemble*) coby součásti ochrany práv a svobod jiných. K porušení článků 8 a 9 Úmluvy proto nedošlo.

c) K torzenému porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 nebo 9 Úmluvy

Soud se zabýval též námitkou nepřímé diskriminace, jelikož zákazu jsou vystaveny zvláště muslimské ženy. O nepřímou diskriminaci se však nejedná, sleduje-li opatření legitimní cíl a je-li přiměřené. S ohledem na svou argumentaci k článkům 8 a 9 Úmluvy dospěl Soud k závěru, že omezení legitimní cíl sleduje, je přiměřené a nezbytné, a o diskriminaci se proto nejedná. K porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 nebo článkem 9 Úmluvy tedy nedošlo.

(iii) Oddělené stanovisko

Soudkyně Nussberger a Jäderblom ve společném částečně nesouhlasném stanovisku zpochybnily legitimitu cílů sledovaných plošným zákazem zahalování a odmítly jeho nezbytnost v demokratické společnosti. Dle jejich názoru velmi obecný a vágní pojem „soužití“ těžko spadá pod jakékoli z práv chráněných Úmluvou, přičemž hodnoty pluralismu, tolerance a myšlenkové otevřenosti se těžko budují zákazem jevu, který je vnímán jako zdroj napětí. Prostor státu pro uvážení v tomto případě navíc nebyl zdaleka tak široký, neboť zákaz se týká pravidel náboženského odívání. Napadený zákon byl záměrně formulován obecně, a přestože v evropských státech mohou probíhat debaty o případném omezení zahalování, skutečnost jasně ukazuje, že francouzský přístup je výrazně menšinový, tudíž závěr většiny o neexistenci evropské shody neobstojí. Kriminalizace zahalování může být dle soudkyň jen těžko přiměřená cíli zachovat myšlenku „společného soužití“, naopak postižené ženy ještě více izoluje a ztěžuje jejich situaci. Žalovaná vláda zároveň nevysvětlila, proč nešlo použít méně omezující opatření jako např. vzdělávání či osvětovou kampaň. Zároveň byl proto nepřiměřený cíli, který navíc není bez problémů podřaditelný pod Úmluvou přísně vymezené důvody pro omezení základních lidských práv.

Velký senát Soudu jednomyslně rozhodl o přijatelnosti stížnosti podané nevládní organizací jménem fyzické osoby, která neměla žádné příbuzné ani opatrovníky, celý život strávila v různých státních institucích a zemřela v jedné z nich, třebaže uvedená nevládní organizace začala tuto osobu zastupovat až po její smrti a bez plné moci. Velký senát rovněž jednomyslně rozhodl o porušení článku 2 Úmluvy, jakož i článku 13 ve spojení s článkem 2, v souvislosti s nedostatečnou zdravotní péčí poskytnutou dotčené osobě.

(i) Okolnosti případu

Valentin Câmpeanu se narodil v roce 1985 a je romské národnosti; jeho otec byl neznámý a matka ho při porodu opustila. Byl umístěn v dětském domově, kde mu v roce 1990 diagnostikovali HIV a později také výrazně snížené IQ, tuberkulózu, chronickou žloutenku a další zdravotní potíže. Postupně vystřídal několik státních institucí. Když dovršil 18 let, příslušný orgán ochrany dětí nařídil jeho přemístění do zdravotnického zařízení. V únoru 2004 byl V. Câmpeanu přijat psychiatrickou nemocnicí Poiana Mare, kterou zanedlouho poté navštívili zástupci rumunské nevládní organizace Centre for Legal Resources („CLR“), během níž se zajímali i o jeho případ. Ve své zprávě o návštěvě uvedli, že V. Câmpeanovi nemocnice neposkytla ani nejzákladnější péči. Ještě téhož večera V. Câmpeanu zemřel. CLR následně v souvislosti s jeho smrtí podalo několik trestních oznámení, trestní stíhání však nebylo zahájeno.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

CLR vzneslo jménem V. Câmpeana námitku porušení článku 2 Úmluvy (samostatně i ve spojení s článkem 13), článku 3 a článku 14.

a) K otázce locus standi CLR

Soud se předně zabýval otázkou, zda je za daných okolností CLR vůbec oprávněno podat stížnost jménem V. Câmpeana, tj. zda mu lze ve smyslu článku 34 Úmluvy přiznat postavení nepřímé oběti porušení práv zaručených Úmluvou.

Soud s poukazem na svou dosavadní judikaturu připomněl, že pokud stěžovatel zemře po podání stížnosti k Soudu, jeho nejbližší příbuzní nebo dědicové v zásadě mohou v řízení pokračovat za předpokladu, že mají na věci dostatečný zájem (*X proti Francii*, č. 18020/91, rozsudek ze dne 31. března 1992, § 26). Pokud však přímá oběť porušení práv podle Úmluvy zemře ještě před podáním stížnosti k Soudu, lze uznat aktivní legitimaci příbuzných, resp. dědiců pouze v případě, že daná stížnost se týká otázky obecného

zájmu související s „respektováním lidských práv“ a stěžovatelé mají na přezkoumání věci legitimní zájem, nebo tam, kde má daná záležitost přímý vliv na práva samotných stěžovatelů (*Micallef proti Maltě*, č. 17056/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2009, § 44–51). Soud tak např. uznal *locus standi* příbuzných obětí namítaného porušení práv, pokud šlo o osobu, která zemřela nebo zmizela za okolností naznačujících odpovědnost státu (*Bazorkina proti Rusku*, č. 69481/01, rozhodnutí ze dne 15. září 2005), pokud příbuzní prokázali svůj morální zájem na tom, aby zprostili zesnulou oběť jakéhokoliv konstatování viny (*Grădinar proti Moldavsku*, č. 7170/02, rozsudek ze dne 8. dubna 2008, § 95 a 97–98) nebo aby ochránili dobrou pověst svou a své rodiny (*Brudnicka a ostatní proti Polsku*, č. 54723/00, rozsudek ze dne 3. března 2005, § 27–31), případně pokud příbuzní doložili svůj hmotný zájem v důsledku přímého dopadu na svá majetková práva (*Ressegatti proti Švýcarsku*, č. 17671/02, rozsudek ze dne 13. července 2006, § 23–25). Soud současně zohledňuje existenci obecného zájmu na posouzení stížností (*Biç a ostatní proti Turecku*, č. 55955/00, rozsudek ze dne 2. února 2006, § 22–23). Účast stěžovatele na vnitrostátním řízení ve věci je pouze jedním z relevantních kritérií (*Kaburov proti Bulharsku*, č. 9035/06, rozhodnutí ze dne 19. června 2012, § 52–53).

Ve smyslu ustálené judikatury Soudu tedy stížnost může být vznesena pouze žijícími osobami nebo jejich jménem. Pokud si stěžovatel přeje být v řízení před Soudem zastupován, musí svému zástupci udělit písemnou plnou moc (čl. 45 odst. 3 jednacího řádu Soudu) a konkrétní pokyny (*Post proti Nizozemsku*, č. 21727/08, rozhodnutí ze dne 20. ledna 2009).

K námitce porušení článků 2, 3 a 8 ze strany státních orgánů však lze za jistých okolností přistupovat odlišně. Soud už několikrát prohlásil za přijatelnou stížnost podanou jménem oběti tvrzeného porušení práv, i když nebylo předloženo žádné zmocnění, a to se zvláštním přihlédnutím ke zranitelnosti dané oběti z důvodu jejího věku, pohlaví či postižení, která jí znemožňuje podat stížnost, přičemž je třeba vzít do úvahy i vztah mezi obětí a osobou podávající stížnost (*İlhan proti Turecku*, č. 22277/93, rozsudek ze dne 27. června 2000, § 55).

V projednávané věci Soud shledal, že se týká extrémně zranitelné osoby – V. Câmpeanu byl mladý Rom bez příbuzných, s těžkým duševním a dalším zdravotním postižením, který strávil celý život v péči státu a zemřel v nemocnici. Stěžovatelská organizace s ním za jeho života neměla významnější kontakt, nezískala od něho plnou moc ani pokyny a nyní podává stížnost související mj. s okolnostmi jeho smrti. Dle Soudu tuto věc nelze zařadit do žádné z kategorií vytvořených jeho dosavadní judikaturou. Na jedné straně je nezpochybnitelné, že V. Câmpeanu byl přímou obětí namítaného porušení práv ve smyslu článku 34 Úmluvy. Na druhé straně CLR neprokázalo dostatečně „úzkou

vazbu“ na tuto přímou oběť ani netvrdí, že má na stížnosti „osobní zájem“, a proto uvedenou organizaci nelze ve smyslu existující judikatury Soudu považovat za nepřímou oběť tvrzeného porušení.

Soud však zároveň poukázal na to, že V. Câmpeanu byl za svého života formálně považován za osobu s plnou způsobilostí k právním úkonům, ale v praxi nebyl bez náležité asistence schopen zahájit žádné řízení před vnitrostátními soudy. Nacházel se tedy ve zcela odlišném a méně příznivém postavení než osoby, kterými se Soud zabýval v předchozích případech. Po jeho smrti CLR zahájilo různá řízení na vnitrostátní úrovni za účelem objasnění okolností vedoucích k tomuto úmrtí. Soud přiložil značný význam skutečnosti, že vnitrostátní orgány žádným způsobem nezpochybnily způsobilost CLR vystupovat jménem V. Câmpeana. Soud dále zdůraznil, že příslušné orgány neustanovily V. Câmpeanovi opatrovníka ani jinou osobu, která by chránila jeho zájmy, i když zákon v jeho situaci takový postup stanovil. Navíc se hlavní námitka stížnosti týká práva na život podle článku 2 Úmluvy, kterou V. Câmpeanu očividně nemohl uplatnit sám.

Soud proto dospěl k závěru, že za výjimečných okolností projednávané věci a vzhledem k vážné povaze tvrzeného porušení práv je třeba přiznat CLR právo vystupovat jménem V. Câmpeana. Jiné rozhodnutí by znamenalo, že na mezinárodní úrovni by nebylo možné přezkoumat taková vážná obvinění z porušení Úmluvy s rizikem, že žalovaný stát by mohl uniknout své odpovědnosti na základě Úmluvy, pokud by neustanovil dané osobě právního zástupce. Umožnit žalovanému státu, aby se takto zbavil svých závazků, by nebylo slučitelné s obecným duchem Úmluvy ani s povinností Vysokých smluvních stran podle článku 34 Úmluvy nebránit účinnému výkonu práva podat stížnost k Soudu.

b) K tvrzenému porušení článku 2 Úmluvy

Ve vztahu k námitce porušení práva na život Soud připomněl, že z článku 2 Úmluvy vyplývá i pozitivní závazek státu podniknout přiměřené kroky za účelem ochrany životů osob nacházejících se v jeho jurisdikci. Platí to i v oblasti zdravotnictví, zejména u pacientů s omezenou schopností se o sebe postarat (*Dodov proti Bulharsku*, č. 59548/00, rozsudek ze dne 17. ledna 2008, § 81). Stát je rovněž povinen poskytnout v případech smrti nebo vážného zranění přístup k nezávislému a účinnému soudnímu systému, který bezodkladně zjistí skutkový stav, identifikuje viníky a přizná oběti přiměřené odškodnění (*Dodov proti Bulharsku*, cit. výše, § 83).

V projednávané věci se Soud předně zabýval hmotně-právní částí článku 2. Konstatoval, že k přesunům V. Câmpeana mezi jednotlivými státními zařízeními došlo bez řádné diagnózy či následné péče a zcela bez ohledu na jeho aktuální zdravotní stav a základní potřeby. Soud dále poukázal na to, že v psychiatrické

nemocnici, kde V. Câmpeanu nakonec zemřel, došlo v relevantním období k desítkám dalších podezřelých úmrtí. Vyplývá to ze zpráv několika mezinárodních organizací, které rovněž zmiňují vážné nedostatky zjištěné v tomto zařízení, zejména pokud jde o stravu, topení a další životní podmínky. Vnitrostátní orgány si byly dle Soudu této situace vědomy, avšak nepodnikly adekvátní opatření k nápravě. Soud proto shledal porušení článku 2 v jeho hmotněprávní části.

V dalším kroku Soud zkoumal dodržení procesní části článku 2. Dospěl k závěru, že žalovaný stát nezajistil účinné vyšetření okolností vedoucích k úmrtí V. Câmpeana, a tudíž ani identifikaci osob odpovědných za toto úmrtí. Článek 2 byl tedy porušen i ve své procesní části.

c) *K tvrzenému porušení článku 13 ve spojení s článkem 2 Úmluvy*

Na poli článku 13 (právo na účinný prostředek nápravy) Soud připomněl, že pokud je dotčeno právo zásadního významu, jako je právo na život nebo zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení, nevyplývá z článku 13 pouze povinnost státu poskytnout odškodnění, ale i požadavek důkladného a účinného vyšetření umožňujícího identifikaci a potrestání viníků, včetně účinného přístupu stěžovatele k vyšetřovacímu řízení (*Z a ostatní proti Spojenému království*, č. 29392/95, rozsudek velkého senátu ze dne 10. května 2001, § 109). V projednávané věci Soud konstatoval, že žalovaný stát nezabezpečil přiměřený mechanismus nápravy v případě tvrzeného porušení práva na život u duševně postižených osob. Došlo proto i k porušení článku 13 ve spojení s článkem 2.

d) *K tvrzenému porušení článku 3 a článku 14 Úmluvy*

Soud dále uvedl, že ve světle předchozích zjištění není třeba odděleně zkoumat, zda došlo k porušení zákazu mučení a nelidského či ponižujícího zacházení podle článku 3 Úmluvy (ať již samostatně nebo ve spojení s článkem 13) a ani zákazu diskriminace podle článku 14.

e) *K článku 46 Úmluvy (obecná opatření k výkonu rozsudku)*

Soud v závěru poukázal na to, že projednávaná věc odhaluje nutnost, aby žalovaný stát přijal obecná opatření, jimiž bude zajištěno, že duševně postiženým osobám v postavení srovnatelném se situací, v níž se nacházel V. Câmpeanu, bude poskytnuto nezávislé zastupování, což jim umožní uplatnit své stížnosti týkající se práv zaručených Úmluvou u soudu nebo jiného nezávislého orgánu.

(iii) Oddělená stanoviska

Soudce Pinto de Albuquerque připojil k rozsudku obsáhlé stanovisko, ve kterém se ztotožnil se závěrem většiny o porušení Úmluvy. Dle jeho názoru však tento případ odkryl „právní černou díru“, týkající se extrémně zranitelných obětí vážného porušování lid-

ských práv, a proto měl Soud reagovat vytvořením obecných pravidel pro zastupování takových obětí na poli mezinárodního práva lidských práv, k čemuž bohužel nedošlo. Soud na jedné straně hodnotí okolnosti projednávané věci jako „výjimečné“ a na základě toho připouští *locus standi* CLR, na druhé straně však tvrdí, že případ „odhaluje existenci širšího problému“ a v návaznosti na to specifikuje potřebná obecná opatření k výkonu svého rozsudku. Takový přístup je nicméně logicky rozporný: pokud určitý případ odhaluje širší problém, pak není výjimečný.

Soud se měl předně zabývat obecnou otázkou, jak uchopit problém zastupování extrémně zranitelných osob v řízení podle Úmluvy. Jako východisko si měl zvolit zásadu rovnosti před zákonem, která prostupuje celým evropským systémem ochrany lidských práv a která mohla posloužit jako principiální základ pro posunutí hranic pojmu zastoupení. Z této zásady lze totiž vyvodit právo na přístup k Soudu pro ty oběti tvrzeného porušení lidských práv, které v důsledku své extrémní zranitelnosti nejsou schopny předložit svou stížnost Soudu samy ani prostřednictvím příbuzného, opatrovníka nebo právního zástupce. Jakýkoliv jiný výklad článku 34 Úmluvy, který by stavěl na roveň situaci extrémně zranitelných osob se situací jiných obětí porušování lidských práv, by znamenal diskriminační zacházení s první zmíněnou skupinou. K odlišným situacím je třeba přistupovat odlišně.

Na základě tohoto východiska měl Soud zavést pojem „de facto zastoupení“ pro případy, které současně splňují dvě podmínky. První podmínkou by byla extrémní zranitelnost domnělé oběti, což by zahrnovalo děti a staré lidi, těžce nemocné nebo postižené osoby a rovněž příslušníky menšin či diskriminovaných skupin. Druhou podmínkou by byla absence jakýchkoliv známých příbuzných, jakož i opatrovníků a právních zástupců ustanovených státem. Tyto dvě podmínky by poskytly právní jistotu smluvním stranám Úmluvy a sloužily by také jako vodítko pro instituce a osoby, které by v budoucnu chtěly vznést stížnosti jménem jiných obětí. Mezi relevantní kritéria tu naopak není vhodné zahrnout to, zda veřejné orgány akceptovaly způsobilost daného stěžovatele vystupovat jménem oběti na vnitrostátní úrovni, ani to, zda se stěžovatel vůbec angažoval ve vztahu k oběti před její smrtí. Institut faktického zastoupení by se dále neměl omezovat pouze na případy týkající se článku 2 Úmluvy, ale jeho potřeba vyvstává i ve vztahu k dalším ustanovením, zejména článků 3, 4 a 5.

Soudci Spielmann a Bianku a soudkyně Nussberger připojili k rozsudku nesouhlasné stanovisko, podle něž se měl Soud zabývat i porušením článku 3 Úmluvy, jelikož úmrtí V. Câmpeana bylo vyústěním dlouhého období utrpení, o kterém vnitrostátní orgány věděly, přičemž proti němu nepodnikly potřebná opatření.

Soudkyně Ziemele a soudce Bianku ve svém nesouhlasném stanovisku uvedli, že Soud se měl zabývat i porušením zákazu diskriminace podle článku 14 ve spojení s právem na život podle článku 2, jelikož vnitrostátní orgány nijak nezohlednily extrémní zranitelnost a závislost V Câmpeana.

Rozsudek ze dne 18. září 2014 ve věci č. 13006/13 – Ivinović proti Chorvatsku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že v řízení o omezení svéprávnosti stěžovatelky došlo k porušení jejího práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy, a to především z důvodu nedostatečného zjištění a posouzení všech relevantních okolností věci ze strany vnitrostátních soudů a nezajištění nezávislého právního zastoupení.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelka od raného dětství trpí mozkovou obrnou, v důsledku čehož je připoutána na kolečkové křeslo. V roce 2009 požádalo Centrum sociálního zabezpečení v Peščenici městský soud, aby zahájil řízení o omezení svéprávnosti stěžovatelky, jímž by jí bylo zabráněno v nakládání s jejím majetkem. Jako důvod Centrum uvádělo vážné zdravotní postižení, jakož i zhoršení zdravotního stavu stěžovatelky po prodělané operaci hlavy projevující se iracionálním nakládáním s finančními prostředky – neplacení splátek za koupi bytu, nehrazením účtů za energie a vodu –, v důsledku čehož jí vznikl velký dluh a hrozí jí vystěhování z bytu. Stěžovatelka se bránila, že dluhy způsobil její syn během její hospitalizace.

V říjnu 2008 ustanovilo Centrum svoji zaměstnankyni opatrovnici stěžovatelky pro řízení před městským soudem, přičemž opatrovnice v řízení udělila s návrhem Centra na omezení svéprávnosti souhlas. Stěžovatelka si pro řízení sama vybrala svého právního zástupce. Městský soud v říjnu 2010 rozhodl o omezení svéprávnosti tak, že stěžovatelka není oprávněna nakládat s finančními prostředky a dalším majetkem a činit samostatná rozhodnutí týkající se léčby. V lednu 2012 rozhodnutí potvrdil krajský soud a v červnu 2012 ústavní soud.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K torzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatelka namítala, že způsob, jakým bylo vedeno řízení o omezení její svéprávnosti, jakož i závěry, k nimž vnitrostátní soudy došly, porušily její právo na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Soud úvodem připomněl, že omezení svéprávnosti představuje zásah do soukromého života (*Berková proti Slovensku*, č. 67149/01, rozsudek ze dne 24. března 2009, § 164). Ačkoli článek 8 Úmluvy výslovně nestanoví žádné procesní požadavky, řízení, v němž se rozhoduje o zásahu do soukromého života, musí být

spravedlivé a zajišťovat náležitý respekt k zájmům chráněným článkem 8 (*Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, rozsudek ze dne 26. února 2004, § 52). Článek 8 Úmluvy státům přiznává určitý prostor pro uvážení, jehož rozsah však závisí na kvalitě rozhodovacího procesu. V případě, že v určitém ohledu trpí vážnými nedostatky, jsou závěry vnitrostátních orgánů otevřenější vůči kritice (*Salontaji-Drobnjak proti Srbsku*, č. 36500/05, rozsudek ze dne 13. října 2009, § 143). Soud též musí přísnějšímu přezkumu podrobit rozhodnutí mající nepříznivý vliv na osobní autonomii jednotlivce. I „pouhé“ omezení svéprávnosti představuje velmi závažné opatření, které by mělo být vyhrazeno jen pro výjimečné případy (*X a Y proti Chorvatsku*, č. 5193/09, rozsudek ze dne 3. listopadu 2011, § 91). Jelikož jde o závažný zásah do soukromého života, je zcela nezbytné, aby vnitrostátní soudy pečlivě zvážily všechny relevantní okolnosti.

V projednávané věci Soud předně upozornil na skutečnost, že vnitrostátní soudy své závěry opřely v rozhodující míře o zprávu psychiatrů. Dle Soudu však posouzení, zda k dosažení cíle nepostačí méně omezující opatření, než jakým je omezení svéprávnosti, přísluší soudci, nikoli lékaři.

Vnitrostátní soudy svá rozhodnutí odůvodnily zdravotním stavem stěžovatelky a skutečností, že stěžovatelce vznikly značné dluhy, díky čemuž se dostala do zranitelného postavení včetně nebezpečí ztráty bydlení. Ve vztahu k omezení svéprávnosti stěžovatelky ohledně rozhodování o vlastní léčbě Soud zdůraznil, že odůvodnění vnitrostátních soudů je nedostatečné, jelikož ze spisu nijak nevyplývá, že by se stěžovatelka nebyla schopna o své zdraví starat, a soudy se navíc ani nepokusily zajistit svědectví jejího praktického lékaře, jenž s ní byl v pravidelném kontaktu. Ani ohledně omezení svéprávnosti stěžovatelky rozhodovat o svých majetkových záležitostech vnitrostátní soudy dle Soudu svá rozhodnutí neodůvodnily dostatečně. Především totiž nezjistily konkrétní okolnosti vzniku stěžovatelčiny dluhy a nezodpověděly klíčovou otázku, zda dluhy skutečně způsobila stěžovatelka, a nikoli její syn během její hospitalizace. Soud konečně podtrhl, že soudy nijak nezvažovaly možnost použít méně omezující opatření.

Závěrem Soud poukázal na skutečnost, že opatrovnici stěžovatelky v řízení byla ustanovena zaměstnankyně Centra, který řízení o omezení stěžovatelčiny svéprávnosti zahájil. Nastal tak zjevný konflikt zájmů. Opatrovnice navíc s návrhem Centra souhlasila a nijak se nevyjádřila k provedeným důkazům. Soud konstatoval, že ačkoli jde o řízení s potenciálně velmi závažnými důsledky pro dotčenou osobu, vnitrostátní právo nestanoví povinné právní zastoupení nezávislým právním zástupcem. Úmluva přitom státům ukládá, aby duševně nemocným zajistily nezávislé právní zastoupení, aby jejich námitky porušení práv zaručených Úmluvou mohly být přezkoumány soudem nebo ji-

ným nezávislým orgánem (*Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeană proti Rumunsku*, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. července 2014, § 161).

Na základě výše uvedeného Soud dospěl k závěru, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

REGULACE NÁJEMNÍCH VZTAHŮ

Rozsudek ze dne 10. července 2014 ve věci č. 12027/10 - Statileo proti Chorvatsku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že regulací nájemních vztahů v Chorvatsku došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1, neboť se tamním orgánům nepodařilo nalézt spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem společnosti na regulaci nájemného a individuálními právy stěžovatele, majitele dotčeného bytu, na pokojné užívání majetku.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatel byl vlastníkem bytu ve Splitu. V roce 1955 vzniklo právo v bytě bydlet P. A., která se do bytu nastěhovala spolu se sestřenicí I. T., jež jí byla svěřena do pěstounské péče.

Právo v bytě bydlet se v roce 1959 změnilo na zvláště chráněný nájem, právní institut *sui generis*, jehož obsahem bylo mj. doživotní oprávnění držitele užívat danou nemovitost pro účely bydlení svého i své rodiny, povinnost hradit poplatek pokrývající pouze náklady údržby a opotřebení, možnost zrušení nájmu jen z omezených důvodů, jakož i možnost pronajmout část bytu jiným osobám. Tento institut se vztahoval jak na byty zahrnuté do „společenského vlastnictví“ (druh vlastnictví existující ve státech bývalé Jugoslávie; majetek ve společenském vlastnictví neměl majitele, kontrolu nad těmito byty měly orgány veřejné správy), tak na byty soukromých vlastníků. Změnu přinesl zákon z roku 1974, který zamezil udělení institutu zvláště chráněného nájmu v bytech v soukromém vlastnictví. Předchozí zvláště chráněné nájemní v bytech soukromých vlastníků však zůstaly zachovány. Zákony o bydlení současně umožňovaly přechod zvláště chráněného nájmu bytu z generace na generaci, tedy přechod nájmu ze zákona na členy společné domácnosti, a to v případě smrti či odstěhování původního držitele zvláště chráněného nájmu.

V roce 1973 se P. A. z bytu vystěhovala. I. T. v bytě nadále bydlela.

V roce 1996 vstoupil v platnost zákon o pronájmu bytů, který zrušil institut zvláště chráněného nájmu a zavedl institut chráněného nájemce, který se týkal mimo jiné nájemců bytů v soukromém vlastnictví. Na chráněné nájemce se vztahovala řada ochranných opatření, zejména povinnost vlastníka uzavřít nájem na dobu neurčitou, regulace nájemného, jehož výše byla stanovena vládou a byla podstatně nižší než ná-

jemné za tržních podmínek, a lepší ochrana před ukončením nájemního vztahu.

Stěžovatel odmítl s I. T. smlouvu o chráněném nájmu uzavřít. V roce 1997 proto I. T. zahájila občanskoprávní řízení proti stěžovateli za účelem vydání rozsudku, který by nahradil nájemní smlouvu se stěžovatelem. Následně stěžovatel zahájil občanskoprávní řízení o vystěhování I. T. z bytu s tím, že I. T. nemohla být považována za člena společné domácnosti P. A. ve smyslu příslušných zákonů o bydlení, a tudíž na ni nepřelšel po P. A. chráněný nájem poté, co se P. A. z bytu vystěhovala. Žaloby byly spojeny ke společnému projednání. Městský soud ve Splitu vynesl v roce 2002 rozsudek, ve kterém stěžovateli nařídil uzavřít s I. T. smlouvu o chráněném nájmu.

Po podání stížnosti k Soudu stěžovatel zemřel. Jeho zákonný dědic projevil přání pokračovat v řízení.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K možnosti zákonného dědice pokračovat po smrti stěžovatele v řízení před Soudem

Soud uvedl, že nástupce stěžovatele předložil informace o tom, že je jediným dědicem po stěžovateli, zdědil předmětný byt, jehož se stížnost týká, a současně si přeje pokračovat v řízení. Soud proto s odkazem na svoji judikaturu (*Malhous proti České republice*, č. 33071/96, rozhodnutí velkého senátu ze dne 13. prosince 2000) rozhodl, že zákonný dědic stěžovatele má právo nastoupit na jeho místo do řízení.

b) K tvrzenému porušení článku 1 Protokolu č. 1

Stěžovatel namítal porušení svého práva na pokojné užívání majetku, ke kterému mělo dojít tím, že nemohl znovu nabýt vlastnické právo ke svému bytu a nemohl za jeho pronájem účtovat tržní nájemné.

Soud s odkazem na svou dřívější judikaturu úvodem připomněl (*Hutten-Czapka proti Polsku*, č. 35014/97, rozsudek velkého senátu ze dne 19. června 2006) základní zásady vztahující se ke státem přijatým opatřením upravujícím užívání majetku ve smyslu druhého odstavce článku 1 Protokolu č. 1. Taková opatření musí být stanovena zákonem, sledovat legitimní cíl v obecném zájmu a nastavit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy společnosti a individuálními právy dotčených osob.

V projednávané věci došlo dle Soudu k zásahu do práva na pokojné užívání majetku, jelikož chráněný nájem zahrnoval řadu omezení vlastnických práv majitelů bytů: majitelé neměli byty fyzicky v moci, jelikož nájemní smlouvy byly uzavřeny na dobu neurčitou, a pronájem bytů včetně možnosti sjednání tržního nájemného a ukončení nájmu byly podstatně limitovány řadou zákonných omezení. Vlastníci bytů nicméně dostávali nájemné a mohli byty prodat, ačkoli byli omezeni podmínkami nájemního vztahu. Zásah státu do práva na pokojné užívání majetku tak představoval způsob úpravy užívání majetku ve smyslu druhého

odstavce článku 1 Protokolu č. 1. Dále Soud shledal, že zásah byl stanoven zákonem o pronájmu bytů z roku 1996 a příslušným prováděcím předpisem a sledoval obecný zájem sociální ochrany nájemců.

K otázce, zda byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi požadavky obecného zájmu společnosti a potřebami ochrany základních práv jednotlivce, Soud předně poznamenal, že zákon o pronájmu bytů z roku 1996 byl přijat za účelem reformy systému bydlení v Chorvatsku v době přechodu na systém volného trhu. Jeho přechodná ustanovení upravující chráněný nájem a zakotvující řadu omezení vlastnických práv majitelů bytů však byla z větší části srovnatelná s omezeními existujícími v době socialistického režimu: nájemní vztah byl stanoven na dobu neurčitou a s velmi omezenou možností vlivu majitelů bytů na osobu nájemce a na podmínky nájemního vztahu včetně jeho ukončení. Nastěhovat se do svého bytu, případně umožnit vlastním dětem v bytě bydlet mohl majitel bytu jen za velmi přísných podmínek stanovených zákonem. Takto nastavený chráněný nájem postrádal dle Soudu procesní záruky, které by vyvážily zájmy dotčených osob. Vlastník bytu měl nadto řadu povinností, jako např. udržovat předmět nájmu v dobrém stavu a platit poplatky do společného fondu oprav, ze kterého se platily náklady na údržbu budovy, v níž se byt nacházel. Výše nájemného byla pevně stanovena prováděcím předpisem, přičemž často byla nižší než poplatek do společného fondu oprav, a byla tudíž naprosto nedostatečná k pokrytí nákladů. Vlastník bytu musel též platit daň z příjmu. Omezení vlastnických práv se navíc přenášela z generace na generaci. S největší pravděpodobností by se ani právní nástupce stěžovatele nedožil možnosti se svým bytem volně nakládat.

V projednávané věci socialistický režim umožnil v roce 1955 P. A. užívat byt na základě chráněného nájmu, který následně přešel na I. T. Zákon o bydlení z roku 1996 pak zakotvil nájemní vztah mezi stěžovatelem a I. T. Stěžovatel tak nemohl po dobu více než 50 let volně nakládat se svým bytem a nemohl vybírat tržní nájemné. Jelikož však Protokol č. 1 vstoupil pro Chorvatsko v účinnost až v listopadu 1997, trvalo relevantní období pro posouzení projednávané věci od tohoto data do února 2011, kdy stěžovatel zemřel. Během těchto více než 13 let stěžovatel dostával nájemné, které činilo nejprve cca 13 eur, od listopadu 1995 pak cca 21 eur, posléze se zvýšilo na cca 24 eur měsíčně. Poplatek do společného fondu oprav činil cca 13 eur měsíčně. Až do listopadu 1995 tak stěžovatel z nájmu bytu neměl žádný zisk. Po tomto datu zisk činil necelých 8 eur měsíčně, posléze cca 10 eur měsíčně. Tyto částky mohou dle Soudu být jen stěží považovány za adekvátní náhradu za užívání bytu. Tržní nájemné bylo nadto 25krát vyšší než chráněné nájemné. Soud uznal, že chorvatské státní orgány byly v době přechodu od socialistického k demokratickému reži-

mu v nelehké situaci při snaze o zachování rovnováhy mezi právy vlastníků bytů a chráněnými nájemci, kteří v bytech po dlouhou dobu bydleli. Bylo třeba ochránit vlastnická práva majitelů bytů a současně sociální práva nájemců, kteří byli ve zranitelném postavení. Zákonodárce požívá v zásadě širokého prostoru pro uvážení při uskutečňování sociální a hospodářské politiky, včetně politiky bytové, jakož i při určování toho, co je ve veřejném či obecném zájmu. V projednávané věci však uvážení státu přineslo nadměrné břemeno pro stěžovatele, který měl z nájmu bytu pouze minimální příjem, přičemž současně byl nucen nést většinu sociálních a finančních nákladů na ubytování I. T. a její rodiny. Chorvatské orgány tak nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem společnosti na regulaci nájemného a ochranou vlastnických práv stěžovatele. Došlo proto k porušení článku 1 Protokolu č. 1.

c) Ke spravedlivému zadostiučinění

Soud zopakoval, že státy jsou oprávněny při přijímání právních předpisů v oblasti bydlení stanovit s ohledem na sociální spravedlnost regulované nájemné, které je nižší než tržní nájemné. Výši náhrady majetkové škody proto Soud stanovil jako rozdíl mezi nájemným, na které měl stěžovatel nárok podle vnitrostátní právní úpravy, a adekvátní výši nájemného, která však nemusí dosahovat výše tržního nájemného.

RODINNÉ PRÁVO

Rozsudek ze dne 15. července 2014 ve věci č. 2641/06 – Tsvetelin Petkov proti Bulharsku

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nemožnost stěžovatele, domnělého otce, osobně se účastnit řízení o určení otcovství znamenala porušení článku 8 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

V březnu 2002 podala bývalá manželka stěžovatele jménem svého dítěte narozeného mimo manželství návrh na určení otcovství. Jelikož se stěžovatel k nařízenému soudnímu jednání nedostavil, byl mu ustanoven advokát *ex officio*. V prosinci 2002 soud rozhodl, že stěžovatel je biologickým otcem dítěte. Stěžovatel se o rozhodnutí dověděl v dubnu 2004. Jeho následnou žádost o obnovu řízení nejvyšší soud zamítl, když shledal, že stěžovatel byl řádně obeslán a v řízení před soudem zastoupen advokátem.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K torzenému porušení článku 8 Úmluvy

V projednávané věci se Soud zabýval posouzením střetu protichůdných zájmů dítěte narozeného mimo manželství, matky dítěte a stěžovatele jako domnělého otce. Zásadní otázku představovalo, zda byla osobní účast stěžovatele v řízení o určení otcovství nezbytná

k zajištění účinného výkonu jeho práva na respektování soukromého života. Stěžovatel namítal, že soudy jednaly nedostatečně, jelikož jej řádně nepředvolaly a nevyhověly jeho návrhu na obnovu řízení.

Soud shledal, že výsledek řízení o určení otcovství přímým a zásadním způsobem zasáhl do soukromého života stěžovatele. Připustil, že rozhodnutí vnitrostátních soudů neodročit jednání do doby, než se podaří stěžovatele osobně zastihnout, sledovalo legitimní cíl vést řízení s potřebnou rychlostí. S ohledem na pozitivní závazky vyplývající z článku 8 Úmluvy však soudy byly zároveň povinny dosáhnout mezi soupeřícími zájmy a právy všech stran spravedlivé rovnováhy, a to s přihlédnutím k nejlepšímu zájmu dítěte (*X proti Lotyšsku*, č. 27853/09, rozsudek velkého senátu ze dne 26. listopadu 2013, § 95).

Soud předně poznamenal, že poté, co stěžovatel nebyl jedenkrát zastížen v místě svého trvalého bydliště, byl k jednání předvolán prostřednictvím úředního věstníku. Soudu nicméně nebyly předloženy žádné důkazy nasvědčující tomu, že by vnitrostátní orgány provedly dotazování na matričním úřadě či že by se snažily zjistit adresu stěžovatele jiným zákonným způsobem. Stěžovatel byl navíc na adrese svého trvalého bydliště v dubnu 2004 zastížen. Ze spisu dále nebylo zřejmé, zda na stěžovatele skutečně dopadala povinnost hlásit úřadům adresu přechodného pobytu.

Dále Soud shledal, že stěžovatel byl prohlášen za otce dítěte pouze na základě výpovědi příbuzných z matčiny strany a bez použití testů DNA. V této souvislosti Soud zdůraznil, že v době, kdy řízení probíhalo, byly testy DNA již dostupnou vědeckou metodou, jejímž prostřednictvím je možno s přesností určit otce dítěte a jejíž důkazní hodnota v řízení o určení či popření otcovství výrazně převažuje nad jinými důkazními prostředky.

Soud také konstatoval, že zajištění účinného výkonu práva na respektování soukromého života v dané souvislosti vyžaduje, aby dotyčná osoba měla skutečnou možnost hájit své zájmy před soudem, a to včetně poskytnutí důkazů DNA. S ohledem na předmět řízení a jeho význam pro stěžovatele proto byla jeho osobní účast zásadním aspektem spolehlivosti jeho výsledku, neboť advokát ustanovený *ex officio* nemohl za daných okolností zájmy stěžovatele náležitě hájit. Soudy však stěžovateli nedaly příležitost, aby osobně v průběhu původního řízení, nebo v obnoveném řízení předložil důkazy, byť se všechny zúčastněné strany zdály být nakloněny tomu, zjistit biologickou pravdu.

S přihlédnutím k výše uvedenému proto Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy v projednávané věci nenastolily spravedlivou rovnováhu mezi právem stěžovatele na respektování soukromého života, právem dítěte na určení otce a právem matky na přiznání výživného. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 22. července 2014 ve věci č. 3592/08 – Rouiller proti Švýcarsku

Senát druhé sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že nařízením návratu dětí podle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, přestože děti, především starší dcera, které bylo již 14 let, vyjádřily přání v nové zemi zůstat.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelka, Švýcarka, žila ve Francii, kde měla se svým francouzským manželem dceru a syna. Po rozvodu manželů byly děti svěřeny do společné péče obou rodičů s tím, že bydlet budou u matky. Otec v roce 2006, poté, co se dozvěděl o úmyslu stěžovatelky přestěhovat se do Švýcarska, stěžovatelku kontaktoval a sdělil jí svůj nesouhlas. Stěžovatelka se nicméně přesto do Švýcarska s dětmi přestěhovala. Jelikož ve Francii žili v blízkosti hranic, jejich nové bydliště bylo vzdálené jen cca 7 km od bydliště otce. Otec se následně domáhal návratu dětí podle Úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (dále jen „Haagská úmluva“). Švýcarské soudy rozhodly, že přestěhování stěžovatelky s dětmi bylo únosem dětí ve smyslu čl. 3 písm. a) Haagské úmluvy a nařídily jejich návrat. Stěžovatelka se spolu s dětmi podřídila soudnímu rozhodnutí a vrátila se do Francie. Zde byla následně otci zamítnuta žádost o výlučnou péči a stěžovatelce bylo povoleno žít s dětmi ve Švýcarsku, kam se všichni tři opětovně přestěhovali.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K torzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatelka namítala, že nařízením návratu dětí do Francie bylo porušeno její právo na respektování rodinného života.

Soud předně uvedl, že nařízení návratu bezpochyby znamenalo zásah do rodinného života stěžovatelky ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy (*Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2010, § 90–91).

Dále se Soud zabýval tím, zda k zásahu došlo na základě právního podkladu, zda sledoval legitimní cíl, a zda šlo o zásah nezbytný v demokratické společnosti.

Stěžovatelka namítala, že zásah postrádal právní základ, jelikož Haagská úmluva se na danou situaci nevztahovala, poněvadž přestěhování do Švýcarska nebylo protiprávní. Soud připomněl, že výklad vnitrostátního práva je na vnitrostátních orgánech, především soudech, přičemž Soud posuzuje pouze soulad jejich postupu s Úmluvou (*Waite a Kennedy proti Německu*, č. 26083/94, rozsudek velkého senátu ze dne 18. února 1999, § 54). V projednávané věci dle Soudu vnitrostátní soudy nepochybily, když označily přemísťování dětí za protiprávní. Otec dětí měl společně s matkou soudem přiznáno právo péče, které v sobě zahr-

nuje i právo rozhodovat o místě pobytu dětí. Byť šlo v projednávané věci o přestěhování jen o malou vzdálenost, šlo o podstatnou záležitost, jelikož nové bydliště se již nacházelo v jiném státě, a děti by tak vyrůstaly v odlišném kulturním a školním prostředí. Jelikož stěžovatelka o změně bydliště dětí rozhodla bez souhlasu otce, zasáhla do jeho práva na péči o děti, a přestěhování je proto nutné považovat za protiprávní ve smyslu Haagské úmluvy. Rozhodnutí o návratu dětí tak mělo oporu v Haagské úmluvě. Zároveň sledovalo legitimní cíl ochrany práv a svobod dětí a otce.

K nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud předně připomněl zásady, které formuloval ve věci *X proti Lotyšsku* (č. 27853/09, rozsudek velkého senátu ze dne 26. listopadu 2013), zejména, že vnitrostátní soudy jsou povinny náležitě posoudit skutečnosti, které by mohly odůvodnit výjimku z pravidla návratu dětí podle článků 12, 13 a 20 Haagské úmluvy, a svá rozhodnutí řádně odůvodnit, a to i ve světle článku 8 Úmluvy. V projednávané věci dcera, které bylo již 14 let, před soudem prvního stupně uvedla, že si přeje zůstat ve Švýcarsku, kde se dobře integrovala, našla si nové přátele a má dobré školní výsledky. Vyjádřila obavy z návratu do Francie, kde by musela začít navštěvovat novou školu, v níž nikoho nezná. Soud shledal, že vnitrostátní soudy vzaly její názor náležitě v potaz. Jejich závěry, že Haagská úmluva dětem nedává možnost svobodně si vybrat zemi, ve které budou žít, nejsou dle Soudu svévolné nebo nerozumné. Postoj dcery v projednávané věci nezakládá výjimku z povinnosti návratu podle článku 13 Haagské úmluvy a výjimky z pravidla návratu je nutno vykládat úzce. Navíc vnitrostátní soudy dostatečně podrobně odůvodnily svá rozhodnutí. K porušení článku 8 Úmluvy proto nedošlo.

SVOBODA PROJEVU

Rozsudek ze dne 10. července 2014 ve věci č. 48311/10 - Axel Springer AG proti Německu (č. 2)

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru o porušení práva stěžovatelky na svobodu projevu ve smyslu článku 10 Úmluvy tím, že jí vnitrostátní soudy zakázaly publikovat část článku týkajícího se bývalého kancléře Gerharda Schrödera.

(i) Okolnosti případu

Německý kancléř G. Schröder poté, co jeho strana neuspěla v předčasných volbách, které sám vyvolal, v listopadu 2005 odstoupil ze své funkce. Když byl krátce na to jmenován předsedou dozorčí rady ruskoněmeckého konsorcia pro výstavbu plynovodu NEGP, kontrolovaného ruskou společností Gazprom, deník BILD vydávaný stěžovatelkou uveřejnil články, v nichž informoval o negativních reakcích německých politiků na novou funkci G. Schrödera včetně vyjád-

ření C. Thieleho, místopředsedy parlamentního klubu strany FDP, naznačujícího, že se G. Schröder chtěl zbavit své funkce kancléře právě kvůli lukrativní nabídce. G. Schröder se následně obrátil na vnitrostátní soudy a požadoval, aby bylo stěžovatelce zakázáno jakékoli další publikování sporné části předmětného článku obsahující citaci výroků C. Thieleho. Soud prvního stupně návrhu G. Schrödera vyhověl a odvolací soud uvedené rozhodnutí potvrdil. Ústavní přezkum nebyl povolen.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K porušení článku 10 Úmluvy

Stěžovatelka před Soudem namítala, že zákazem publikování části výše uvedeného článku bylo porušeno její právo na svobodu projevu podle článku 10 Úmluvy.

Soud své posouzení soustředil na nezbytnost namítaného zásahu v demokratické společnosti (*Dichand a ostatní proti Rakousku*, č. 29271/95, rozsudek ze dne 26. února 2002). Úvodem zdůraznil, že článek 10 Úmluvy neponechává příliš prostoru pro omezení svobody politického projevu nebo projevu o záležitostech veřejného zájmu (*Brasilier proti Francii*, č. 71343/01, rozsudek ze dne 11. dubna 2006, § 41). Meze přípustné kritiky jsou navíc širší ve srovnání se soukromými osobami v případě politicky činných osob, které musí projevit větší míru tolerance (*Lingens proti Rakousku*, č. 9815/82, rozsudek ze dne 8. července 1986, § 42). Tisk hraje v demokratické společnosti významnou úlohu; nesmí sice překročit určité meze týkající se zejména ochrany pověsti a práv jiných, přísluší mu ale v souladu s jeho povinnostmi a odpovědností sdělovat informace a myšlenky o všech otázkách veřejného zájmu a plnit funkci „hlídacího psa“ (*Bladet Tromsø a Stensaas proti Norsku*, č. 21980/93, rozsudek velkého senátu ze dne 20. května 1999, § 59 a 62).

Řízení v projednávané věci vyžadovalo nalezení rovnováhy mezi právem na svobodu projevu a právem na respektování soukromého života, při němž by vnitrostátní soudy měly zohlednit především, zda projev přispívá k debatě sledující veřejný zájem, jak známá je dotčená osoba, co je předmětem reportáže, formu a důsledky zveřejnění a přísnost uložené sankce (*Tănăsoaia proti Rumunsku*, č. 3490/03, rozsudek ze dne 19. června 2012, § 41).

S ohledem na téma článku a pozici G. Schrödera Soud konstatoval, že zakázaný text nepochybně přispíval k debatě sledující veřejný zájem a týkal se osoby veřejně velmi známé. Článek se nevztahoval na podrobnosti z osobního života s cílem uspokojit zvědavost určitého publika, nýbrž na jednání politika během výkonu mandátu spolkového kancléře a jeho následného zpochybňovaného působení v ruskoněmeckém konsorciu. Vnitrostátní soudy stěžovatelce vyčetly nedostatek objektivity, avšak ponechaly otevřené, zda článek podle nich představoval skutkové tvrzení, nebo

hodnotový soud. Soud podotkl, že je mnohdy obtížné rozlišit skutková tvrzení od hodnotových soudů, zejména pokud se podobně jako v projednávané věci jedná o tvrzení týkající se motivace jednání třetí osoby (*Fleury proti Francii*, č. 29784/06, rozsudek ze dne 11. května 2010, § 49). Dle Soudu však výroky o motivech nebo případných záměrech jiných představují spíše hodnotové soudy než skutková tvrzení, které by mohla být dokázána (*Diana a Ozoliņš proti Lotyšsku*, č. 16657/03, rozsudek ze dne 12. července 2007, § 81). I hodnotové soudy nicméně musí spočívat na dostatečném skutkovém základě. Vnitrostátní soudy v této souvislosti stěžovatelce vytkly, že neuvedla okolnosti, které oslabují podezření vůči bývalému kancléři, ale výhradně ty, které ho podporují, a že nepodnikla kroky, aby si zveřejněné skutečnosti více ověřila, zejména aby si vyžádala názor bývalého kancléře.

Soud v tomto kontextu zdůraznil, že ani jemu, ani vnitrostátním soudům nepřisluší stavět se na místo tisku a rozhodovat, co má nebo nemá být zahrnuto v konkrétní reportáži. S ohledem na skutečnost, že zastával jednu z nejvyšších politických funkcí, měl bývalý kancléř dle Soudu prokazovat mnohem vyšší toleranci než běžný jednotlivce (*Feldek proti Slovensku*, č. 29032/95, rozsudek ze dne 12. července 2001, § 85). Soud dále připomněl, že zpravodajství formou rozhovorů představuje jeden z nejdůležitějších nástrojů tisku v plnění nepostradatelné role veřejného „hlídacího psa“. Postih novináře za to, že napomáhal šířit prohlášení třetích osob, by tisku zásadně bránil přispívat k diskusi o problémech veřejného zájmu a je nemyslitelný bez zvláště závažných důvodů (*Pedersen a Baadsgaard*, č. 49017/99, rozsudek velkého senátu ze dne 17. prosince 2004, § 77). Deníku rovněž nelze uložit, aby systematicky ověřoval oprávněnost veškerých výroků pronesených jedním z politiků o jiném, které má v úmyslu publikovat a které byly proneseny v rámci veřejné politické debaty. Dle Soudu též zůstalo nevysvětleno, z jakého důvodu vnitrostátní soudy nevzaly v úvahu ani nezmínily pokusy stěžovatelky kontaktovat mluvčího vlády; nezávisle na otázce, zda se stěžovatelka pokusila konfrontovat mluvčího s výroky poslance, nelze tvrdit, že kancléř neměl příležitost reagovat.

Ohledně formy sporných pasáží Soud zdůraznil, že článek neobsahuje ve vztahu k bývalému kancléři výrazy, které by samy o sobě mohly být problematické. Na druhou stranu, co se týče důsledků zveřejnění, Soud připomněl, že deník BILD, vydávaný stěžovatelkou, vychází celostátně a jeho náklad patří mezi největší v Evropě. Sankce uložená stěžovatelce ve formě zákazu dalšího publikování sporné pasáže byla sice jen občanskoprávní povahy, dle Soudu mohl nicméně i tento zákaz mít na stěžovatelku odrazující účinek v uplatňování svobody projevu.

Soud s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že publikováním sporné pasáže stěžovatelka nepřekročí-

la meze novinářské svobody. Dle Soudu tedy neexistovala naléhavá společenská potřeba upřednostnit ochranu pověsti bývalého spolkového kancléře před právem stěžovatelky na svobodu projevu a před obecným zájmem na diskusi o otázkách veřejného zájmu. Namítaný zásah proto nebyl nezbytný v demokratické společnosti a došlo k porušení článku 10 Úmluvy.

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 42461/13 – Karácsony a ostatní proti Maďarsku

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že uložení pokuty poslancům za vystavení transparentů během zasedání parlamentu představovalo porušení článku 10 Úmluvy, zaručujícího svobodu projevu a že stěžovatelé v rozporu s článkem 13 Úmluvy neměli k dispozici účinný opravný prostředek.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelé byli v rozhodné době členy maďarského parlamentu zvolenými za jednu z opozičních stran. Za vystavení transparentů s hesly namířenými proti vládní straně, resp. proti tabákové lobby během parlamentního zasedání jim na návrh předsedy parlamentu byly uloženy pokuty ve výši 170 až 600 eur s odůvodněním, že se dopustili závažného narušení schůze. Návrh byl přijat bez diskuse. Ústavní soud následně shledal, že pokuty byly uloženy v souladu se zákonem a že z ústavy nevyplývá nutnost, aby proti parlamentním kázeňským trestům existovala možnost podat opravný prostředek.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K tvrzenému porušení článku 10 Úmluvy

Soud konstatoval, že uložené pokuty byly zásahem do svobody projevu stěžovatelů, že byly uloženy na základě zákona a že zájem na řádném fungování parlamentu spadá pod legitimní cíl předcházení nepokojům ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy.

Při posouzení nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti Soud na úvod připomněl, že svoboda projevu představuje jeden ze základních pilířů demokratické společnosti a jednu ze základních podmínek jejího pokroku a rozvoje každého jednotlivce. Podle čl. 10 odst. 2 Úmluvy se vztahuje nejen na informace a myšlenky, které jsou přijímány příznivě či považovány za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují, neboť to vyplývá z požadavků pluralismu, tolerance a otevřenosti, bez nichž nemůže žádná demokratická společnost existovat (*Oberschlick proti Rakousku*, č. 11662/85, rozsudek pléna ze dne 23. května 1991, § 57). Ačkoliv svoboda projevu může být předmětem výjimek, takové výjimky musí být vykládány úzce a jejich nezbytnost musí být přesvědčivě prokázána (*Observer a Guardian proti Spojenému království*, č. 13585/88, rozsudek pléna ze dne 26. listopadu 1991, § 59). Na poli čl. 10 odst. 2 je málo prostoru pro

omezení politického projevu nebo debaty o otázkách veřejného zájmu (*Feldek proti Slovensku*, č. 29032/95, rozsudek ze dne 12. července 2001, § 74). Pakliže je svoboda politického projevu vykonávána prostřednictvím symbolických činů nebo expresivních gest, mohou být omezení použita jen s největší opatrností. Článek 10 chrání nejen podstatu sdělených myšlenek a informací, ale také formu, ve které jsou předávány (*Oberschlick proti Rakousku*, cit. výše, § 57). Jakákoliv opatření zasahující do svobody projevu v případech jiných než podněcování násilí či odmítání demokratických zásad demokracii ohrožují (*Alekseyev proti Rusku*, č. 4916/07, 25924/08 a 14599/09, rozsudek ze dne 21. října 2010, § 80). V oblasti parlamentního práva je státům ponechán široký prostor pro uvážení (*Kart proti Turecku*, č. 8917/05, rozsudek velkého senátu ze dne 3. prosince 2009, § 81–82). Organizace činnosti parlamentu ovlivňuje výměnu názorů na jednáních a nutně přináší určitá omezení za účelem rozumného a účinného rokování a rozhodování. To však neznamená, že by svoboda projevu členů parlamentu v politické diskusi ztrácela nejvyšší ochranu. Neoddělitelnou součástí fungování parlamentu je to, že poslanci se mohou zapojovat do smysluplné rozpravy a zastupovat své voliče v záležitostech veřejného zájmu, aniž by museli omezovat či upravovat své názory z důvodu hrozby soudní žaloby (*A. proti Spojenému království*, č. 35373/97, rozsudek ze dne 17. prosince 2002, § 75).

Při posouzení přiměřenosti namítaného zásahu v projednávané věci Soud zvážil povahu projevu z hlediska sledovaného legitimního cíle, vliv projevu na pořádek a autoritu parlamentu, procesní stránku a uloženou sankci. Předně Soud připomněl zvláštní důležitost svobody projevu volených zástupců lidu, jejíž narušení může být ospravedlněno pouze významnými důvody. Projev stěžovatelů se týkal veřejných záležitostí nejvyšší politické důležitosti, jež jsou přímo spojeny s fungováním demokracie. Symbolický prvek jejich projevu včetně určité hrubosti byl důležitou součástí projevu, jehož hlavním cílem bylo kritizovat parlamentní většinu a vládu, nikoliv osobně útočit na jiné členy parlamentu. Soud konstatoval, že je nezbytné přiznat zvláštní váhu zajištění práva parlamentních menšin na vyjádření názorů, jakož i právu veřejnosti slyšet tyto názory. Vzhledem k důležitosti veřejného prezentování menšinových názorů jakožto nedílné součásti demokracie by měli mít menšinoví členové volnost při vyjadřování svých názorů.

Soud byl dále přesvědčen o tom, že projev stěžovatelů nepředstavoval závažné narušení pořádku ani nepodkopával autoritu parlamentu. Stěžovatelé nezpozdíli ani nezabránili parlamentní rozpravě nebo hlasování a jejich projev neohrozil skutečné fungování parlamentu. Nutnost udržovat dekorum v parlamentních funkcích nepředstavuje přesvědčivé odůvodnění pro významné omezení expresivního politického projevu.

Pokud jde o řízení vedoucí k zásahu do práv stěžovatelů, Soud shledal, že předseda parlamentu, který navrhl uložení pokut, nesplňuje požadavek nezávislosti a nestrannosti. Soud přihlédl rovněž k tomu, že parlament uložil pokuty bez rozpravy, takže členům opozice nebyla poskytnuta v řízení žádná ochrana. Předseda parlamentu též neudělal stěžovatelům žádné varování. Dle Soudu podkopávají uvedená pochybení spravedlivost uložení pokuty a za daných okolností neposkytují dostatečnou ochranu politické nestrannosti. Napadené rozhodnutí popisovalo jednání stěžovatelů, avšak neodůvodňovalo, proč bylo takové jednání „závažně urážlivé“. Jelikož bylo rozhodnutí parlamentu přijato bez rozpravy, nemůže být parlamentní plénum považováno za vhodné fórum pro rozhodování o skutkových a právních otázkách, posuzování důkazů a právní kvalifikaci skutečností.

Ohledně přiměřenosti sankce Soud poukázal na přisnost sankcí v protikladu k nízké míře narušení fungování parlamentu.

Soud proto uzavřel, že zásah do politického projevu postrádal přesvědčivý důvod, jelikož pořádek a autorita parlamentu nebyly prokazatelně závažně narušeny ani nebylo prokázáno, že tyto zájmy byly významnější než svoboda projevu opozice. Pokuty byly uloženy bez zvážení méně závažných opatření, jako jsou varování nebo důtka, a měly odrazující účinek na parlamentní opozici. Byly navíc uloženy v řízení bez dostatečných procesních záruk a bez zajištění nestrannosti. Zásah tudíž dle Soudu nelze považovat za nezbytný v demokratické společnosti, a proto došlo k porušení článku 10 Úmluvy.

b) K torzenému porušení článku 13 Úmluvy

Soud shledal, že stěžovatelé neměli k dispozici žádný účinný prostředek nápravy. Nebyla jim s ohledem na závěry ústavního soudu ani ústavní stížnost. Došlo proto k porušení článku 13 Úmluvy.

(iii) Oddělené stanovisko

Soudci Raimondi, Spano a Kjølbro ve společném souhlasném stanovisku vyjádřili odlišný názor k částem odůvodnění rozsudku. Podle nich Soud zaujal příliš obecný postoj a jeho odůvodnění může vyznívat tak, že článek 10 Úmluvy obecně zakazuje uložení sankce poslanci, který vyjadřuje svůj nesouhlas se závažnou otázkou rušením parlamentního zasedání a jedná v rozporu s vnitřními pravidly parlamentu. Projednávaná věc však nastolovala užší otázku, a sice do jaké míry článek 10 Úmluvy poslance při takovém vyjadřování názorů chrání. Jedinou otázkou, která měla být v tomto případě rozhodnuta, byla přiměřenost uložené pokuty.

ŠKOLSTVÍ

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 21163/11 – Mansur Yalçın a ostatní proti Turecku

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl o porušení článku 2 Protokolu č. 1, jelikož turecký vzdělávací systém nezajišťoval respekt k náboženskému přesvědčení rodičů při náboženské výchově jejich dětí.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelé, alevitského vyznání, vyzvali ministerstvo národního vzdělávání k zahájení konzultací s náboženskými představiteli alevitů ohledně změny obsahu povinného kursu náboženské kultury a morálky vyučovaného na prvním a druhém stupni základní školy a jeho rozšíření o vzdělání o alevitské kultuře a filosofii. Ministerstvo jejich požadavky odmítlo, neboť dle jeho názoru se výuka týkala morálních a náboženských hodnot celé společnosti, byla nadkonfesní a představovala různé koncepce islámu včetně řady informací o alevitské kultuře.

Stěžovatelé proti rozhodnutí ministerstva podali žalobu, jelikož předmětné vyučování podle nich nenaplnovalo kritéria objektivit a pluralismu, ale bylo založeno na sunitské interpretaci islámu, což dokládali šesti posudky různých znalců. Správní soud při projednání věci k přípravě posudku ustanovil panel tří znalců. Podle nich program jako celek neupřednostňoval žádné vyznání na úkor jiného a pozornost byla věnována i alevitskému vyznání. Znalci nicméně doporučili do vyučování zařadit některé další aspekty alevitského vyznání. Stěžovatelé tento posudek zpochybnili a předložili soudu další argumenty poukazující na to, že alevitské vyznání je představováno povšechným způsobem, výuka je v konečném důsledku omezena na sunitskou verzi islámu a alevitské náboženství je v ní vyobrazeno spíše jako tradice či kultura, nikoliv jako náboženství. Správní soud se však přiklonil na stranu ministerstva, přičemž odkázal především na závěry znaleckého posudku soudem jmenovaných znalců, který schválil dosavadní způsob výuky. Nejvyšší správní soud následně kasační stížnost zamítl.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K torzenému porušení článku 2 Protokolu č. 1

Soud se úvodem zabýval tím, zda stěžovatelé byli oběťmi ve smyslu článku 34 Úmluvy. Připomněl, že nepřímou obětí může být kdokoliv, komu porušením vznikla újma či má osobní zájem, aby namítané porušení skončilo. V projednávané věci se namítané porušení vztahovalo k právu rodičů na respektování jejich náboženských a filosofických přesvědčení ze strany státu. To se ovšem týkalo pouze tří rodičů, jejichž děti navštěvovaly v rozhodném období základní školu. Ostatní stěžovatelé nebyli osobně vzdělávacím programem dotčeni. Soud proto jejich stížnost vyhodnotil

jako tzv. „*actio popularis*“ a odmítnul ji pro neslučitelnost *ratione personae* s ustanoveními Úmluvy.

Při posouzení programu předmětného kursu a učebnic v něm používaných z pohledu článku 2 Protokolu č. 1 vyšel Soud z konkrétních okolností případu. Děti třech stěžovatelů absolvovaly předmětný povinný kurs na prvním a druhém stupni základní školy, aniž byly zproštěny povinnosti jej absolvovat jako děti rodičů křesťanského či židovského vyznání. Soud poznamenal, že hlavní oblast sporu se týkala obsahu výuky islámského náboženství v povinném kursu. Soudu nepřísluší posuzovat teologické otázky, ale ověřit, zda stát, jakožto garant společenského a náboženského pluralismu, zůstal ve vztahu k různým náboženstvím, kultům a vírám neutrální a nestranný (*Hassan a Chaush proti Bulharsku*, č. 30985/96, rozsudek ze dne 26. října 2000, § 78). Stát nesmí upřednostňovat jeden výklad náboženství na úkor druhého (*Sinak Işık proti Turecku*, č. 21924/05, rozsudek ze dne 2. února 2010, § 45) a jeho neutralita a nestrannost je neslučitelná s jakoukoli pravomocí hodnotit legitimitu náboženských přesvědčení, přičemž je povinen zajistit, aby se protichůdné skupiny tolerovaly (*Manoussakis a ostatní proti Řecku*, č. 18748/91, rozsudek ze dne 26. září 1996, § 47).

V projednávané věci Soud dospěl k závěru, že způsoby výuky daných otázek mohly u dětí vyvolat konflikt mezi sounáležitostí ke škole a jejich vlastními hodnotami. Rodiče přitom mají na základě článku 2 Protokolu č. 1 právo žádat na státu respekt ke svým filosofickým a náboženským přesvědčením v náboženské výchově (*Hasan a Eylem Zengin proti Turecku*, č. 1448/04, rozsudek ze dne 9. října 2007, § 71). Pokud tedy stát takovou výuku zavede, musí zajistit, aby se žáci nedostali do konfliktu mezi náboženskou výchovou ve škole a náboženskými a filosofickými přesvědčeními svých rodičů.

Zvláštnosti alevitského vyznání oproti sunitské verzi islámu jsou ovšem dle Soudu takové, že objektivita a pluralismus předmětné náboženské výuky nemohly být dosaženy toliko zařazením některých informací o alevitském vyznání do učebnic. V této souvislosti Soud dále připomněl, že turecký vzdělávací systém umožňuje prominout náboženskou výchovu dětem, jejichž rodiče jsou křesťanského nebo židovského vyznání. Tato skutečnost pak jasně potvrzuje, že předmětná náboženská výuka není neutrální, a proto by neměla být povinná. Systém výjimek z vyučování je velmi omezený, stěžovatelé ho nemohli využít a navíc je spojen s nutností odhalit dotčená náboženská a filosofická přesvědčení.

Soud proto uzavřel, že vzdělávací systém žalovaného státu stále neobsahuje náležitě prostředky, které by zajistily respektování filosofického a náboženského přesvědčení rodičů. Došlo proto k porušení článku 2 Protokolu č. 1.

(iii) Oddělené stanovisko

K rozsudku připojili částečně nesouhlasné stanovisko soudci Sajó, Vućinić a Kūris, kteří nesouhlasili s názorem většiny, že není třeba se stížností zabývat též pod zorným úhlem článků 9 a 14 Úmluvy. Zdůraznili, že diskriminace ve školních programech vyvolává další, ještě důležitější otázky spojené s tím, že turecký vzdělávací systém považuje alevismus za pouhou kulturu, čímž toto náboženství získává v průběhu výuky podřadný status. Nemá status odlišného náboženství spojeného s právem osvobození od výuky, jemuž se těší židovští či křesťanští žáci, a nezachází se s ním se stejným respektem jako s ostatními větvemi islámu.

ÚROKY Z PRODLENÍ

Rozsudek ze dne 25. září 2014 ve věci č. 570/11 a 737/11 – Viaropoulou a ostatní proti Řecku

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že právo stěžovatelů na pokojné užívání majetku chráněné článkem 1 Protokolu č. 1 nebylo porušeno, když stát coby jejich dlužník podléhal nižšímu úroku z prodlení než soukromé osoby, což vedlo k faktickému snížení náhrady vyplacené za vyvlastněné pozemky.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelé zažalovali stát poté, co jim v určené lhůtě nevyplatil náhradu za vyvlastnění jejich majetku. Požadovali vyplacení náhrady navýšené o úroky z prodlení. Soud prvního stupně jim přiznal částky reflektující obecný úrok z prodlení stanovený zákonem s tím, že snížený úrok stanovený zákonným nařízením ve prospěch státu bez opodstatnění omezuje občanskoprávní odpovědnost státu a snižuje výši vyplacené náhrady, aniž je na tom veřejný zájem. Vyšší soudy však tuto argumentaci odmítly; podle nich snížený úrok svědčící státu oproti jiným dlužníkům představuje přijatelnou výjimku slučitelnou s článkem 1 Protokolu č. 1, neboť ochrana majetku státu je nezbytná k zajištění jeho schopnosti sloužit občanům.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

Soud zopakoval, že státy mají při přijímání obecných opatření v ekonomických a sociálních otázkách široký prostor pro uvážení, jelikož vnitrostátní orgány jsou v lepším postavení než mezinárodní soud, aby zvolily k dosažení rovnováhy mezi příjmy a výdaji státu nejvhodnější prostředky. Soud jejich rozhodnutí respektuje, ledaže jejich rozhodnutí zjevně postrádají rozumný základ.

Soud poté odkázal na věc *Meïdanis proti Řecku* (č. 33977/06, rozsudek ze dne 22. května 2008), ve které se rovněž zabýval otázkou zvýhodněné úrokové sazby pro osoby veřejného práva a shledal porušení Úmluvy, protože dotyčná osoba veřejného práva (nemocnice, ve které stěžovatel pracoval) vystupovala ja-

ko zaměstnavatel v pracovněprávním sporu a svého veřejnoprávního postavení využila, aby mohla těžit z více než čtyřikrát nižší úrokové sazby.

V projednávané věci však šlo o vyvlastnění pozemků ve veřejném zájmu v souvislosti s přípravou olympijských her. Stát tedy jednal jako nositel veřejné moci.

Soud sice souhlasil se stěžovateli, že použití nižší úrokové sazby nemůže být odůvodněno potřebou vyrovnat se s rozpočtovou a finanční krizí, které země v posledních letech čelí, ale na rozdíl od věci *Meïdanis proti Řecku* nebyl v projednávané věci rozdíl mezi úrokovými sazbami (6 % v porovnání s 10 %) takový, aby vedl k nepřiměřenému zásahu do majetkových práv stěžovatelů. K porušení článku 1 Protokolu č. 1 proto nedošlo.

VOJENSKÉ OPERACE V ZAHRANIČÍ

Rozsudek ze dne 16. září 2014 ve věci č. 29750/09 – Hassan proti Spojenému království

Velký senát soudu rozhodl třinácti hlasy proti čtyřem, že nedošlo k porušení čl. 5 odst. 1, 2, 3 a 4 Úmluvy v souvislosti se zatčením a následným držením stěžovatelova bratra britskými a americkými vojsky v průběhu okupace Iráku v roce 2003. Soud zároveň jednomyslně rozhodl o nepřijatelnosti námitek na polí článků 2 a 3 Úmluvy vznášených pro nejasné okolnosti propuštění a následného úmrtí stěžovatelova bratra a pro špatné zacházení, které jim údajně předcházelo.

(i) Okolnosti případu

V průběhu vojenské akce proti režimu Saddáma Husajna byl v dubnu 2003 stěžovatelův bratr Tarek Hassan zadržen v jižním Iráku britskými vojsky, která hledala stěžovatele, funkcionáře vládní strany Baas. Tarek Hassan byl následně převezen na základnu Camp Bucca, která sloužila jako zajišťovací zařízení pro zajatce britských a amerických vojsk a byla pod kontrolou americké armády. Britská vojenská policie však odpovídala za dohled nad zajatci a vězni britských vojsk a nad zacházením ve smyslu třetí ženevské dohody. Britské jednotky byly rovněž odpovědné za návrat jimi zajištěných osob v případě propuštění.

Poté, co příslušné orgány vyhodnotily, že T. Hassan je civilista nepředstavující bezpečnostní riziko, byl určen k propuštění a do doby, než to bezpečnostní situace umožní, umístěn v civilní sekci základny. Žalovaná vláda předložila dokumenty, ve kterých bylo jeho propuštění zaznamenáno k prvním dnům května 2003. Při fyzické kontrole zadržovaných osob provedené v polovině května 2003 se T. Hassan již na základně prokazatelně nenacházel.

Tarek Hassan se již nicméně nikdy nespojil s rodinou a ta o jeho osudu neměla žádné informace až do 1. září 2003, kdy byla kontaktována po náhodném nalezení těla T. Hassana v severním Iráku. Podle stěžovatele

měl T. Hassan v době nalezení několik střelných ran v hrudníku způsobených samopalem, ruce svázané plastovým páskem a v jeho kapse byl identifikační štítek vydaný orgány USA na základně Camp Bucca. Úmrtní list vydaný iráckými úřady stanovil jako datum smrti 1. září 2003, příčinu smrti ponechal bez určení.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) K tvrzenému porušení článku 5 Úmluvy

Stěžovatel namítal, že zatčení a držení jeho bratra bylo v rozporu s čl. 5 odst. 1, 2, 3 a 4 Úmluvy.

Soud nejprve ve vztahu k výkonu jurisdikce podle článku 1 Úmluvy mimo území členského státu připomněl zásady formulované ve věci *Al-Skeini proti Spojenému království* (č. 55721/07, rozsudek velkého senátu ze dne 7. července 2011, § 130–142). Tarek Hasan se dle Soudu nacházel v jurisdikci Spojeného království proto, že byl ve fyzické moci a pod kontrolou britských vojáků, přestože se tak stalo ve fázi aktivních bojů mezinárodního ozbrojeného konfliktu. Svůj závěr Soud podepřel též odkazem na judikaturu Mezinárodního soudního dvora a podtrhl, že i v ozbrojených konfliktech se mezinárodní humanitární právo a právo lidských práv mohou použít souběžně. Soud současně odmítl tvrzení, že jurisdikci nad T. Hassanem vykonávaly Spojené státy.

Na úvod věcného posouzení Soud konstatoval, že zadržetí podle třetí a čtvrté ženevské dohody nespadá ani pod jednu z povolených výjimek ze zákazu omezení osobní svobody podle čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Při neexistenci další dohody států o výkladu článku 5 Úmluvy v mezinárodních ozbrojených konfliktech Soud vyšel z pravidel výkladu kodifikovaných v čl. 31 odst. 3 písm. b) Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969 („Vídeňská úmluva“), podle něž soustavná praxe států následující ratifikaci Úmluvy může být chápána nejen jako projev jejich dohody ohledně výkladu, ale i změny textu Úmluvy (*Soering proti Spojenému království*, č. 14038/88, rozsudek pléna ze dne 7. července 1989, § 102–103; *Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království*, č. 61498/08, rozsudek ze dne 2. března 2010, § 120). Takovou relevantní praxí států je podle Soudu absence odstoupení od jejich závazků na poli článku 5 Úmluvy v případech zadržetí osob podle třetí a čtvrté ženevské dohody. Jeví se rovněž, že praxe neodstoupení od závazků podle článku 15 Úmluvy kopíruje praxi států ve vztahu k článku 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, která pokračuje i poté, co Mezinárodní soudní dvůr v rozsudku *Demokratická republika Kongo proti Ugandě* a ve stanoviscích ve věcech *Právní důsledky stavby zdi na palestinských okupovaných územích* a *Zákonnosti hrozby nebo užití jaderných zbraní* potvrdil, že mezinárodní právo lidských práv platí i v mezinárodních ozbrojených konfliktech.

S odkazem na čl. 31 odst. 3 písm. c) Vídeňské úmluvy Soud dále zdůraznil, že Úmluva musí být vykládána v souladu s dalšími pravidly mezinárodního práva, jehož je součástí, tedy i s mezinárodním humanitárním právem. Ženevské dohody byly sjednány souběžně s Úmluvou a jsou univerzálně platné, přičemž ustanovení třetí a čtvrté ženevské dohody byla formulována, aby chránila zajaté bojovníky a civilisty představující bezpečnostní riziko. Soud připomněl svůj dřívější závěr, že článek 2 Úmluvy je třeba v maximálním možném rozsahu vykládat ve světle obecných zásad mezinárodního práva, včetně mezinárodního práva humanitárního, jehož pravidla hrají nepostradatelnou úlohu při zmírňování nelidskosti ozbrojeného konfliktu (*Varnava a ostatní proti Turecku*, č. 16064/90 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 18. září 2009). Tento závěr se podle Soudu uplatní i ve vztahu k článku 5 Úmluvy. Vzhledem k souběžné platnosti záruk mezinárodního práva lidských práv a mezinárodního humanitárního práva v ozbrojených konfliktech je potřeba pokusit se vykládat Úmluvu způsobem konzistentním s rámcem stanoveným Mezinárodním soudním dvorem.

Soud tak přijal argument vlády, že nedostatek formálního odstoupení podle článku 15 Úmluvy mu nebrání zohlednit při výkladu článku 5 Úmluvy kontext a ustanovení norem mezinárodního humanitárního práva. Ačkoli záruky vyplývající z Úmluvy zůstávají v platnosti i během mezinárodního ozbrojeného konfliktu, je třeba zákonné důvody omezení svobody formulované v čl. 5 odst. 1 písm. a) až f) Úmluvy přizpůsobit oprávnění brát válečné zajatce a zadržovat civilisty představující bezpečnostní riziko podle třetí a čtvrté ženevské dohody. Pouze v mezinárodním ozbrojeném konfliktu, kde právní normy umožňují brání zajatců, však může být článek 5 Úmluvy takto široce vykládán i bez odstoupení podle článku 15 Úmluvy. Aby omezení svobody bylo zákonné ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy, musí být zadržetí v souladu s pravidly mezinárodního humanitárního práva a zejména se základním účelem čl. 5 odst. 1 Úmluvy, jímž je ochrana jednotlivce proti svévoli (*El-Masri proti Make-donii*, č. 39630/09, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2012, § 230; *Saadi proti Spojenému království*, č. 13229/03, rozsudek velkého senátu ze dne 29. ledna 2008, § 67–74). Dle názoru Soudu rovněž procesní záruky obsažené v čl. 5 odst. 2 a 4 Úmluvy musí být vykládány způsobem zohledňujícím kontext a relevantní pravidla mezinárodního humanitárního práva. Dále Soud dodal, že vzhledem k tomu, že T. Hassan nebyl zadržen podle čl. 5 odst. 1 písm. c), nebyl na projednávanou věc použitelný čl. 5 odst. 3 Úmluvy.

Nedostatek formálního odstoupení podle článku 15 Úmluvy však nemůže vést k tomu, že Soud bude automaticky předpokládat, že členský stát zamýšlí změnit své závazky vyplývající z Úmluvy. Při opomenutí odstoupení bude Soud ustanovení článku 5 Úmluvy

vykládat a používat ve světle relevantních ustanovení mezinárodního humanitárního práva pouze tehdy, bude-li taková námitka vznesena.

Vzhledem k výše uvedeným zásadám a ke skutkovým okolnostem věci (Tarek Hassan byl v době zadržení ozbrojen, v jeho domě byly nalezeny další zbraně a dokumenty zpravodajského významu) Soud dospěl k závěru, že byly ženevské dohody v rozhodném období použitelné, přičemž zadržení Tareka Hassana proběhlo v souladu s těmito dohodami a nebylo svévolné. Trvalo navíc jen několik málo dnů a zadrženému byl zřejmý důvod zadržení z otázek, které mu byly během výslechů kladeny. K porušení čl. 5 odst. 1, 2 a 4 Úmluvy proto nedošlo.

b) K tvrzenému porušení článků 2 a 3 Úmluvy

Soud připomněl, že závazek podle článku 2 ve spojení s článkem 1 Úmluvy ukládá státům povinnost účinného vyšetřování, pokud byl jednotlivec zabit v důsledku užití síly představiteli státu (*Al-Skeini a ostatní proti Spojenému království*, cit. výše, § 163), stejně jako závazek podle článku 3 Úmluvy v případech, kdy jednotlivec důvěryhodně tvrdí, že s ním ze strany představitelů státu bylo špatně zacházeno či existují jiné dostatečně jasné náznaky takového jednání (*Labita proti Itálii*, č. 26772/95, rozsudek velkého senátu ze dne 6. dubna 2000, § 131).

V projednávané věci však dle Soudu nic nenavštěovalo tomu, že by Spojené království bylo odpovědné za tvrzené špatné zacházení s Tarekem Hassanem či za jeho smrt, ani že k úmrtí došlo na území kontrolovaném Spojeným královstvím nebo v době, kdy byl v rukou britských orgánů, což by mohlo založit povinnost vést účinné vyšetřování. Tuto část stížnosti proto prohlásil za nepřijatelnou pro zjevnou neopodstatněnost.

ZMĚNA POHLAVÍ

Rozsudek ze dne 16. července 2014 ve věci č. 37359/09 – Hämäläinen proti Finsku

Velký senát Soudu rozhodl čtrnácti hlasy proti třem, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy tím, že stěžovatelka jako transsexuál nemohla dosáhnout právního uznání svého nového pohlaví, aniž by se rozvedla se svou dosavadní manželkou nebo souhlasila se změnou svého manželství na registrované partnerství.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatelka se narodila jako muž a jako muž i uzavřela manželství, z něhož se posléze narodilo dítě. V roce 2006 byla diagnostikována jako transsexuál a v roce 2009 podstoupila operativní změnu pohlaví. Ještě předtím, v roce 2007, požádala příslušný správní orgán, aby potvrdil její nové pohlaví a změnil její rodné číslo z mužského na ženské. Správní orgán žádost zamítl s poukazem na zákon o transsexuálech, podle

něhož byla právní změna pohlaví možná pouze tehdy, pokud daná osoba nežije v manželství ani v registrovaném partnerství, nebo pokud s tím její manžel/ manželka či partner/partnerka souhlasí. V druhém případě dochází pak automaticky k transformaci manželství na registrované partnerství nebo naopak registrovaného partnerství na manželství. Stěžovatelka napadla toto rozhodnutí v rámci správního soudnictví. Argumentovala tím, že ona i její manželka preferují setrvání v manželství, jelikož rozvod je v rozporu s jejich náboženským přesvědčením a registrované partnerství poskytuje nižší stupeň právní ochrany než manželství. Soudy jí však nevyhověly s odvoláním na to, že finské právo neumožňuje manželství dvou osob téhož pohlaví.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K tvrzenému porušení článku 8 Úmluvy

Stěžovatelka namítala porušení svého práva na respektování soukromého a rodinného života podle článku 8 Úmluvy. Uvedla, že právní uznání jejího nového pohlaví je podmíněno ukončením jejího manželství, a to buď rozvodem, nebo změnou na registrované partnerství. Její manželství však trvá již sedmáct let, s manželkou stále žije a vychovávají spolu dítě; do manželství vstupovaly na základě přesvědčení, že bude trvat celý život, a nejsou ochotny se ho vzdát za žádných okolností. V důsledku toho ale stěžovatelka nemůže získat právní uznání svého nového pohlaví, což pro ni v praxi znamená, že je nucena v každodenních situacích neznámým lidem odhalovat svoji transsexualitu, neboť vzhledem působí jako žena, ale dle úředních dokumentů je stále mužem.

Soud úvodem konstatoval, že není sporu o tom, že projednávaná věc spadá pod pojmy soukromého a rodinného života v rámci článku 8 Úmluvy. Dále uvedl, že považuje za vhodnější zkoumat tuto věc z hlediska pozitivních závazků států vyplývajících z uvedeného ustanovení než jako „zásah“. Klíčovou otázkou dle Soudu je, zda z článku 8 vyplývá pozitivní závazek státu umožnit stěžovatelce právní uznání jejího nového pohlaví a zároveň setrvání v manželství.

Soud připomněl, že k relevantním faktorům při posuzování obsahu pozitivních závazků na poli článku 8 Úmluvy patří na jedné straně důležitost daného zájmu pro jednotlivce (*Gaskin proti Spojenému království*, č. 10454/83, rozsudek pléna ze dne 7. července 1989, § 49) a na druhé straně důsledky pro dotčený stát (*Rees proti Spojenému království*, č. 9532/81, rozsudek pléna ze dne 17. října 1986, § 43–44); zároveň v tomto směru státům přísluší určitý prostor pro uvážení, který je širší, nepadne-li v dané záležitosti na evropské úrovni shoda (*Christine Goodwin proti Spojenému království*, č. 28957/95, rozsudek velkého senátu ze dne 11. července 2002, § 85).

Ohledně právního postavení transsexuálů z dosavadní judikatury Soudu vyplývá, že státy jsou ve smyslu

svého pozitivního závazku na poli článku 8 povinný právně uznat operativní změnu pohlaví u transsexuálů, a to mj. tím, že umožní úpravu údajů týkajících se jejich osobního statusu, jakož i navazujícími opatřeními (*Christine Goodwin proti Spojenému království*, cit. výše, § 71–93).

V projednávané věci Soud zohlednil, že stěžovatelka nebrojí za manželství osob stejného pohlaví v obecné rovině, ale přeje si pouze zachovat své existující manželství. Pokud by však byl její nárok uznán, vedlo by to v praxi k situaci, že dvě osoby stejného pohlaví by mohly spolu žít v manželství. Jak již bylo zmíněno, takové právo v současnosti ve Finsku neexistuje.

Soud se proto nejdříve zabýval otázkou, zda je toto právo zaručeno článkem 8 Úmluvy. Z předchozí judikatury Soudu plyne, že z článku 8 nelze vyvodit povinnost státu umožnit osobám stejného pohlaví přístup k manželství (*Schalk a Kopf proti Rakousku*, č. 30141/04, rozsudek ze dne 24. června 2010, § 101). Jde však o otázku, která je předmětem neustálého vývoje v členských státech Rady Evropy, a proto je dle Soudu třeba zkoumat i aktuální právní situaci v dané oblasti. V současnosti je v Radě Evropy deset států, které umožňují manželství osob stejného pohlaví. Pokud jde o zbývající státy, ve většině z nich neexistuje specifická úprava týkající se důsledků operativní změny pohlaví pro manželství dotčených osob. Pouze tři z těchto států nepodmiňují právní uznání operativní změny pohlaví ukončením stávajícího manželství dotyčné osoby. Dle Soudu tedy nelze v této oblasti hovořit o shodě na evropské úrovni, a tudíž tu státy disponují širokým prostorem pro uvážení.

V dalším kroku se Soud zabýval relevantní právní úpravou ve Finsku. Konstatoval, že stěžovatelka má za daných okolností tři možnosti. Zaprvé, může zachovat status quo, a tedy setrvat v manželství a snášet obtíže související s tím, že má mužské rodné číslo. Z druhé, pokud získá souhlas své manželky s právní změnou svého pohlaví, jejich manželství se *ex lege* změní na registrované partnerství. A konečně, stěžovatelka má možnost rozvodu. Pokud jde o instituty manželství a registrovaného partnerství podle finského práva, Soud dospěl k závěru, že mezi nimi existují jisté rozdíly, které se ovšem netýkají již právně vyřešených otázek (např. stanovení otcovství), a jsou tedy v projednávané věci irelevantní. Z praktického hlediska by stěžovatelka i v rámci registrovaného partnerství požívala v zásadě stejné právní ochrany jako v manželství. Transformace manželství na registrované partnerství, tak jak je upravena ve finském právu, znamená pouze změnu názvu daného institutu a drobné obsahové změny, přičemž původní právní vztah nadále pokračuje a jeho délka se počítá od data uzavření manželství, což může být relevantní např. pro účely výpočtu vdovského důchodu. Navíc by důsledky této transformace na rodinný život stěžovatelky byly minimální nebo dokonce žádné. Soud v této

souvislosti zejména zdůraznil, že rodičovský vztah stěžovatelky k její dceři a veškerá s tím spojená práva a povinnosti by zůstaly zachovány i po případné změně stěžovatelčina manželství na registrované partnerství, čehož důkazem jsou i jiné podobné případy ve Finsku.

Na základě uvedeného Soud dospěl k závěru, že není nepřiměřené podmiňovat právní uznání operativní změny pohlaví u stěžovatelky transformací jejího manželství na registrované partnerství. Současný finský systém v této oblasti tedy dle Soudu zachovává spravedlivou rovnováhu mezi dotčenými zájmy, a k porušení článku 8 Úmluvy proto nedošlo.

(iii) Oddělené stanovisko

Soudci Sajó a Lemmens a soudkyně Keller připojili k rozsudku nesouhlasné stanovisko, v němž zdůraznili, že jelikož jde v projednávané věci o zvláště důležitý aspekt práva zaručeného Úmluvou, měl Soud namítaný zásah podrobit striktnímu přezkumu, a nikoli státu přiznat široký prostor pro uvážení, byť srovnatelná právní úprava existuje v mnoha dalších členských státech. Opačný přístup by totiž mohl vést k tomu, že by se ochrana lidských práv zredukovala na úroveň odpovídající „nejnižšímu společnému jmenovateli“ mezi členskými státy. V projednávané věci se měl Soud zabývat zejména tím, zda byl namítaný zásah nezbytný za účelem ochrany morálky ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Dle nesouhlasících soudců tomu tak nebylo, poněvadž instituce manželství by nebyla ohrožena malým počtem párů, které si přejí setrvat v manželství za situace, v jaké se ocitla stěžovatelka.

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Rozsudek ze dne 4. září 2014 ve věci č. 42488/02 – Dzemyuk proti Ukrajině

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že vybudováním a provozováním hřbitova v těsném sousedství rodinného domu stěžovatele došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

Stěžovatel žil v obci, v níž nebyl zbudován centralizovaný vodovodní systém, a proto čerpal vodu pro domácnost ze studny napájené podzemními vodami. V únoru 2000 místní úřady rozhodly o zbudování hřbitova na parcele vzdálené zhruba 40 metrů od domu stěžovatele. Hřbitov byl otevřen i přes upozornění státního orgánu ochrany životního prostředí, že vzhledem k blízkosti obytných budov a riziku kontaminace okolního prostředí by na dotčené parcele neměl být hřbitov umístěn.

Stěžovatel se domáhal zrušení rozhodnutí o zbudování hřbitova a jeho uzavření. V srpnu 2000 vnitrostátní soud rozhodl o nezákonnosti umístění hřbitova. Přesto se ještě v témže měsíci na hřbitově uskutečnil první

pohřeb. V prosinci 2000 vnitrostátní soud v dalším řízení vyslovil zákaz pohřbů na dotčené parcele. Místní orgány sice zprvu rozsudek soudu respektovaly, nicméně později opět rozhodl, že dotčená parcela může být užívána jako hřbitov. V navazujících letech tak došlo mezi stěžovatelem a místními orgány k dalším soudním sporům. Umístěním hřbitova se zabývaly i orgány ochrany životního prostředí, které konstatovaly, že vybraný pozemek není vhodný, neboť svými parametry neodpovídá předepsaným vnitrostátním normám a standardům.

V prosinci 2003, kdy se již uskutečnilo přibližně 70 pohřbů, vnitrostátní soud opět rozhodl ve prospěch stěžovatele s tím, že umístění hřbitova porušuje právní předpisy, jelikož není dodržen požadavek vytvoření 300metrové ochranné zóny, která má chránit obytné budovy, ani podmínka 50metrové zóny k ochraně vodních zdrojů. Soud proto nařídil uzavření hřbitova a stěžovateli přiznal náhradu nemajetkové újmy. Odvolací soud v květnu 2004 potvrdil uzavření hřbitova, avšak nepřiznal stěžovateli náhradu nemajetkové újmy. Jeho rozhodnutí v říjnu 2006 potvrdil nejvyšší soud.

Rozsudek však následně zůstal nevykonán. V mezidobí došlo k provedení bakteriologických analýz vody ze stěžovatelovy studny, které prokázaly, že index bakterie E-coli velmi výrazně překračuje mez stanovenou zákonem.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K torzenému porušení článku 8 Úmluvy

Soud připomněl, že pro použitelnost článku 8 Úmluvy v souvislosti s otázkami životního prostředí je třeba, aby tvrzený zásah do práv přímo ovlivňoval obydlí, rodinu či soukromý život stěžovatele a dosahoval určité minimální úrovně závažnosti (*López Ostra proti Španělsku*, č. 16798/90, rozsudek ze dne 9. prosince 1994, § 51). Ke spojení „minimální úroveň“ Soud uvedl, že jde o relativní pojem, kdy je třeba zohlednit všechny okolnosti případu, zejména intenzitu a délku trvání znečištění a jeho psychické a fyzické následky. Tvrzení o porušení článku 8 Úmluvy však není hájitelné, je-li namítaný zásah zanedbatelný ve srovnání s riziky životního prostředí, které jsou spojeny s životem v moderním městě (*Hardy a Maile proti Spojenému království*, č. 31965/07, rozsudek ze dne 14. února 2012, § 188).

Soud připomněl, že článek 8 Úmluvy se uplatní tam, kde nebezpečné účinky činnosti, kterým jednotlivec může být pravděpodobně vystaven, založí dostatečně úzké spojení se soukromým a rodinným životem.

V citované věci Soud konstatoval, že potenciaální ohrožení životního prostředí způsobené zbudováním a provozem zásobáren zkapalněného zemního plynu zakládá dostatečně úzké spojení se soukromým životem a obydlím stěžovatelů, a článek 8 Úmluvy se proto uplatní (*Hardy a Maile proti Spojenému království*, cit. výše, § 192).

V projednávané věci Soud dospěl k závěru, že vysoká úroveň bakterie E-coli zjištěná ve vzorku vody ze stěžovatelovy studny ve spojení se zřejmým porušením vnitrostátní úpravy ochrany životního prostředí a bezpečnostních předpisů potvrdila existenci rizik plynoucích ze stavu životního prostředí (konkrétně závažného znečištění vody), které ovlivnily stěžovatelovu „kvalitu života“. Ačkoli nebylo prokázáno, že by skutečně došlo k poškození zdraví stěžovatele nebo některého z členů jeho rodiny, dosáhlo umístění a provoz hřbitova dostatečného stupně závažnosti, aby byl článek 8 Úmluvy na projednávanou věc použitelný.

Stěžovatel před Soudem brojil jak proti samotnému rozhodnutí o zřízení hřbitova, tak proti následnému selhání státních orgánů při vynucení dodržování předpisů na ochranu bezpečnosti a životního prostředí ze strany obecních orgánů. Soud připomněl, že zásady, kterými se na poli článku 8 Úmluvy poměřují zásahy ze strany státních orgánů i naplnění jejich pozitivních povinností, jsou ve velké míře obdobné. Stát může být shledán odpovědným podle Úmluvy, jestliže soudní rozhodnutí ukládající určité jednání v oblasti ochrany životního prostředí není příslušnými orgány respektováno, popřípadě zůstává nevynuceno po významnou dobu (obdobně *Taşkın a ostatní proti Turecku*, č. 46117/99, rozsudek ze dne 10. listopadu 2004, § 124–125).

V projednávané věci Soud považoval za vhodnější se stížností zabývat spíše než z pohledu splnění pozitivních povinností optikou zásahu státu do práv stěžovatele. Shledal, že nezákonnost umístění hřbitova byla několikrát konstatována orgány ochrany životního prostředí i vnitrostátními soudy. Příslušné místní orgány se konečnému a závaznému rozhodnutí vnitrostátních soudů o uzavření hřbitova nepodřídily. Byť v horských oblastech může být řešení problémů spojených s možným znečištěním vody velmi obtížné a finančně náročné, nemění tato skutečnost dle Soudu nic na tom, že zásah do stěžovatelova práva chráněného článkem 8 Úmluvy nebyl „stanoven zákonem“, jak vyžaduje čl. 8 odst. 2 Úmluvy. Došlo proto k porušení tohoto ustanovení.

V PŘÍŠTÍM ČÍSLE ...

Závěrem obligátní stručná informace o tom, co podstatného se u Soudu urodilo v posledním čtvrtletí roku 2014 a o čem si přečtete v příštím čísle.

Ve vztahu k **České republice** Soud tentokrát vydal celou řadu významných rozsudků. Především byly počátkem prosince vyneseny dva rozsudky týkající se **porodnictví**. Zatímco v dlouho očekávaném rozsudku ve věci porodů v domácím prostředí za pomoci porodní asistentky Soud neshledal porušení práva na respektování soukromého života stěžovatelek (*Dubská a Krejzová proti České republice*, č. 28859/11 a 28473/12, rozsudek ze dne 11. prosince 2014), ve věci tzv. ambulantních porodů ano (*Hanzelkovi proti České republice*, č. 43643/10, rozsudek ze dne 11. prosince 2014).

Námitkami týkajícími se tvrzeného nedobrovolného podstoupení tzv. **chemické kastrace** a podmínek výkonu ústavního ochranného léčení se Soud zabýval ve věci *Dvořáček proti České republice* (č. 12927/13, rozsudek ze dne 6. listopadu 2014). Porušení článku 3 Úmluvy zakazujícího nelidské a ponižující zacházení neshledal.

Velmi důležitým je i rozsudek ve věci *Delta Pekárny a. s. proti České republice* (č. 97/11, rozsudek ze dne 2. října 2014), v němž Soud dovodil, že stěžovatelka neměla k dispozici dostatečné procesní záruky, které by zamezily riziku zneužití v souvislosti s **prohlídkami obchodních prostor v rámci ochrany hospodářské soutěže**.

Konečně zmíníme, že ve věci *Zelenka proti České republice* (č. 27501/10, rozhodnutí ze dne 25. listopadu 2014) Soud odmítl pro zjevnou neopodstatněnost námitku, že neustavením obhájce *ex officio* byl stěžovatel odepřen přístup k Nejvyššímu soudu.

Ve vztahu k **jiným smluvním stranám Úmluvy** ve sledovaném období především velký senát Soudu vydal dva rozsudky z oblasti **cizineckého práva**. Ve věci *Tarakhel proti Švýcarsku* (č. 29217/12, rozsudek velkého senátu ze dne 4. listopadu 2014) Soud vyvrátil další díрку do systému předávání žadatelů o azyl v schengenském prostoru podle tzv. dublinských nařízení, když shledal, že švýcarské orgány jsou v případě stěžovatelů, rodiny s malými dětmi, povinny vyjednat od svých italských protějšků před

jejich předáním záruky, že rodina nebude rozdělena a bude ubytována v zařízení uzpůsobeném věku dětí. Ve věci *Jeunesse proti Nizozemsku* (č. 12738/10, rozsudek velkého senátu ze dne 3. října 2014) pak Soud dovodil, že za určitých okolností je stát povinen legalizovat pobyt cizince, jenž v zemi pobývá dlouhodobě, avšak nelegálně.

Příště se dočtete i o věci *Matúz proti Maďarsku* (č. 73571/10, rozsudek ze dne 21. října 2014), v níž se Soud zabýval důležitými otázkami ochrany novinářů, kteří upozorňovali veřejnost na možnou **cenзу ve veřejnoprávní televizi**.

V dalším čísle zmíníme i věc *Emel Boyraz proti Turecku* (č. 61960/08, rozsudek ze dne 2. prosince 2014), v níž nebylo stěžovatelce umožněno vykonávat povolání ostraha objektu elektrárny s odůvodněním, že daná práce v sobě zahrnuje časté noční směny a nutnost použít v případě potřeby zbraň, a proto ji mohou vykonávat pouze muži. Soud vcelku nepřekvapivě shledal porušení zákazu **diskriminace**.

Soud též dále rozvinul svou nedávnou judikaturu nastartovanou ve věci *Vinter a ostatní proti Spojenému království* (č. 66069/09 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 9. července 2013) ohledně „**práva na naději**“ pro **doživotně odsouzené vězně** – *Bodein proti Francii* (č. 40014/10, rozsudek ze dne 13. listopadu 2014), přičemž zajímavé otázky klade především soudkyně Nussberger ve svém odděleném stanovisku.

V neposlední řadě se dočtete též o věci *Ibrahim a ostatní proti Spojenému království* (č. 50541/08 a další, rozsudek ze dne 16. prosince 2014), v níž Soud posuzoval spravedlivost řízení s osobami podezřelými z pokusu teroristických útoků v Londýně a především to, zda bylo jejich právo na spravedlivý proces porušeno tím, že jim při úvodním výslechu policií po zadržení byla odepřena pomoc obhájce.

Více v příštím Zpravodaji. Úspěšné vykročení do nového roku!

Mgr. Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce

Zpravodaj vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti, kterou tvoří: JUDr. Vít Alexander Schorm, Mgr. Petr Konůpka, Mgr. Kristýna Benešová, Ing. Bc. Ota Hlinomaz, LL.M., Mgr. Taťána Jančárková, LL.M., Mgr. Viktor Kunderák, JUDr. Jana Martínková, Ph.D., LL.M., Mgr. Eva Petrová a Mgr. Vladimír Pysk.
Obsah Zpravodaje: Mgr. Petr Konůpka. Úvodní fotografie: © Vít Alexander Schorm.